

3/2010 Tema skatter

Framtider handlar denna gång om skatter. Vi utgår från två trender som bådar gott för framtiden. Att arbetskraft, kapital, varor och tjänster rör sig över nationsgränserna är en källa till ökat välförstånd. Att befolkningen åldras är tecken på vår höga välfärd.

Men hur tar man ut skatt på bästa sätt när nationsgränsernas betydelse minskar för handel och investeringar och när arbetskraften rör sig mellan länder? Vad innebär det att människors efterfrågan på god vård och omsorg ökar i takt med att allt fler blir allt äldre?

Skatternas roll och framtida utformning är frågor som ska avgöras av väljarna och deras valda representanter.

Men beslut mår bra av diskussion. En levande framtidsdiskussion behöver ett inflöde av kunskapsunderlag och underbyggda perspektiv. I det ljuset ska det här numret av *Framtider* ses.

Hur svenska skatter ter sig i en globaliserad omvärld, är ett tema i numret. Nina Ewalds behandlar hur pensionssystemet fungerar för den migrerande arbetskraften, och Åsa Hansson diskuterar skatter och svensk konkurrenskraft. Joakim Palme belyser välfärdssystemet och dess finansiering i internationell jämförelse, och

diskuterar sedan vilka slutsatser vi sannolikt kan dra inför framtiden.

Att skatter ska vara både rättvisa och effektiva, är en viktig tumregel också för morgondagen. Åsa Gunnarsson ger sin bild av hur svenska skatter framstår i ett genusperspektiv. Hur man i nationalekonomisk forskning studerar optimal beskattning presenteras av Thomas Aronsson, Spencer Bastani och Sören Blomquist. Daniel Hallberg reflekterar över vad tjänstepensionernas konstruktion betyder för människors möjligheter att arbeta längre. Hur media påverkar våra värderingar om skatter, utreds av Dino Viscovi.

Vi har också bjudit in Kjell-Olof Feldt och Bengt Westerberg som båda medverkade till den förra stora skattereformen. Nu blickar de framåt och pekar ut vad de anser vara viktiga framtida skatteåtgärder. Anne-Marie Pålssons essä sätter dagens svenska skattesystem i konstitutionell belysning.

Skatter var en viktig fråga i årets valrörelse och mycket tyder på att de kommer att vara det även i nästa.

Peter Johansson
Gästredaktör

Framtider ges ut av *Institutet för Framtidsstudier* och utkommer med fyra nummer per år
Prenumerationsavgiften 100 kronor (varav moms 5,66 kronor) per år, inbetalas på postgiro 701633-0. Ange namn och adress.

Framtider distribueras gratis (i ett exemplar) till folkbibliotek samt till bibliotek vid gymnasier och folkhögskolor i Sverige.
Ansvarig utgivare: Joakim Palme
ISSN: 0281-0492
Redaktion: Susanne Alm, Lena

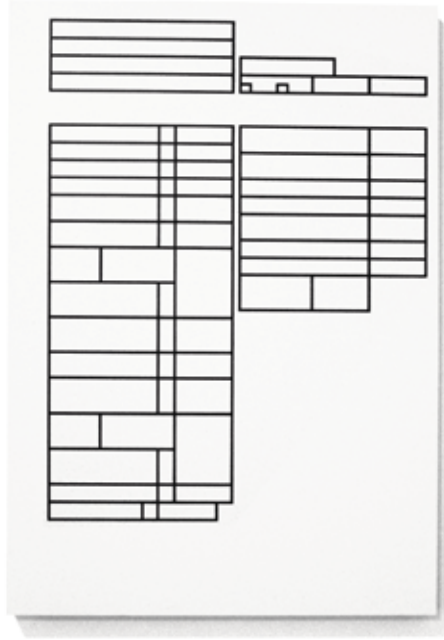
Eriksson, Daniel Fredriksson, Sabina Nilsson, Mattias Tydén, Hanna Zetterberg Struwe och Leif Åberg
Grafisk form: Johan Cnattingius/
www.kingston.se
Tryck: Printcenter AB, Stockholm, 2010

Adress: Institutet för Framtidsstudier, Box 591, 101 31 Stockholm
Besöksadress: Holländargatan 13, Stockholm
Tel: 08-402 12 00, Fax: 08-24 50 14
E-post: info@framtidsstudier.se
Hemsida: www.framtidsstudier.se

I detta nummer återger vi verk av konstnären Kristoffer Nilson. Hans utgångspunkt är standardiserade former – i detta fall skatteblanketter som tömts på sin informativa text. Curator Mats Stjernstedt skrev i samband med Nilsons utställning 2009 på Galleri Ping Pong i Malmö:

”Blanketter rymmer alla, även som oskrivna blad, en potentiell betydelse. De utgör mönsterbildningar, schematiska symboler i vilka vi utläser en byråkratis strävan efter att utöva ordning och kontroll, samt denna anonyma och svårplacerade auktoritets subtila maktspråk. Då Kristoffer Nilson i själva kopieringsakten berövar blanketten all tryckt och skriven information försvinner också det betydelsebärande för en betraktare. Vad som kvarstår är en form utan innehåll. En instrumentell bild som befinner sig i upplösning någonstans mellan det föreställande och det abstrakta.”

Kristoffer Nilson är utbildad vid Konstfack i Stockholm och har medverkat i ett flertal svenska och internationella utställningar. Han representeras av Galleri Flach+Thulin, Stockholm.

4. Globaliseringen och skattesystemet i Sverige

Åsa Hansson om att kombinera välfärdsambitioner och konkurrenskraft

5. Har vi råd att försumma de äldres kompetens?

Grupperna som finansierar välfärden blir allt mindre, framhåller Daniel Hallberg

6. Välfärdssystemens finansiering i framtiden

Joakim Palme diskuterar en möjlig förändring av skattesystemet

9. Skattesystemet är designat för män

Åsa Gunnarsson om hur skattemodeller påverkar kvinnor och män

13. Sextrakasserier och hushållstjänster

Anna Gavanas om städbranschens dolda sida

14. Förenkla skattesystemet – Återgå till enhetlig moms

Kjell-Olof Feldt och Bengt Westerberg ger var sitt recept för framtidens skattepolitik

18. Vad är optimal beskattning?

Thomas Aronsson, Spencer Bastani och Sören Blomquist om ett skattepolitiskt dilemma

22. Ska det privata pensionssparandet gynnas?

Nina Ewalds diskuterar pensionssystemets brister i en internationaliserad värld

25. Den svårfångade opinionen. Har medierna någon betydelse?

Medierna sätter agendan, menar Dino Viscovi

30. I korthet

32. Framtider Essä: Anne-Marie Pålsson om skatterna och grundlagen

34. Framtidsfrågan: Hur bör framtidens skattesystem se ut?

35. Forskarprofilen: Elisa Baroni

Omslag: Kristoffer Nilson.

Globaliseringen och skattesystemet i Sverige

Hur ska det svenska skattesystemet utformas för att kombinera välfärdsambitioner med konkurrenskraft?

Av Åsa Hansson.

Åsa Hansson är lektor i nationalekonomi vid Lunds och Köpenhamns universitet.

Globaliseringen har gjort oss mer beroende av hur andra länder bedriver sin politik. Detta gäller inte minst skattepolitiken. Det har blivit mer kostsamt att skattefinansiera verksamheter eftersom i synnerhet kapital, men i viss mån även arbetskraft, tenderar att flytta dit avkastningen efter skatt är som högst. För att Sverige ska kunna behålla sin omfattande skattefinansierade välfärd är det ytterst viktigt att skattesystemet blir internationellt hållbart.

I mångt och mycket handlar det om att locka hit investeringar och skapa arbetstillfällen. Sverige är attraktivt och har en välutbildad arbetskraft samt tillgång till väl fungerande infrastruktur och avancerad

teknik. Utmaningen ligger i att utnyttja konkurrensfördelarna och samtidigt minimera de negativa aspekterna av ett högt skattetryck.

Av de totala skatteintäkterna kommer 60 procent från skatt på arbete, 29 procent från skatt på konsumtion och 11 procent från skatt på kapital.

Även om kapitalskatterna ger relativt blygsamma skatteintäkter har de stor inverkan på ekonomin. De består i princip av bolagsskatten och skatter på ägt kapital. Bolagsskatten är viktig för var företag väljer att lokalisera sin verksamhet och således för var jobben hamnar och för den så betydelsefulla intäktskällan skatt på arbete. Ägarskatterna påverkar vem som äger tillgångarna i ett land samt hur vi sparar.

Sverige har en bolagsskatt i nivå med EU-snittet men en hög beskattning på ägande internationellt sett. Detta gör att det relativt sett blir dyrare för svenskar i Sverige att äga tillgångar än för utlänningar, och att vi därför äger och sparar mindre.

Spelar det någon roll om företag i Sverige ägs av svenskar eller utlänningar, eller om vi sparar eller förlitar oss till den internationella kapitalmarknaden? Det är omtvistade frågor.

Att vi har sämre tillgång till inhemskt kapital påverkar dock möjligheten för små företag att etablera sig och växa. Det finns även en tendens att utlandsägda företag i större utsträckning flyttar från Sverige. Att färre företag skapas och stannar i Sverige hämmar naturligtvis skapandet av nya jobb och därmed även skatteintäkterna från arbetsinkomster.

En sänkning av kapitalskatterna skulle sannolikt uppmuntra till fler investeringar i Sverige och fler nya arbetstillfällen. Eftersom kapitalskatterna ger relativt små intäkter, skulle en sänkning antagligen inte medföra förlorade skatteintäkter. Sänkningen skulle kompenseras av ökad investeringsvolym och fler arbetstillfällen. ■

Av de totala skatteintäkterna kommer 60 procent från skatt på arbete, 29 procent från skatt på konsumtion och 11 procent från skatt på kapital.

Har vi råd att försumma de äldres kompetens?

Hur ska välfärden finansieras med en åldrande befolkning? Problemet är egentligen inte att antalet äldre personer ökar utan att andelen i förvärvsaktiv ålder minskar i befolkningen. Det innebär att gruppen som finansierar välfärden genom sitt förvärvsarbete minskar i förhållande till gruppen med ökat stödbehov. Så ser det ut både i Sverige och i övriga Europa.

Diskussion pågår om vilka åtgärder som behövs för att få ekvationen ”större grupp äldre/mindre grupp förvärvsarbetande” att gå ihop. En knäckfråga är hur vi får fler i arbete och på så sätt ökar skatteintäkterna. Exempelvis nämns höjd pensionsålder.

Gynnar våra förmånssystem och deras finansiering en utveckling i den riktningen? För skatteforskningen är det en central fråga.

Ett syfte med pensionsreformen 1994 var att göra pensionsåldern mer flexibel. Genom att låta en persons livsinkomster starkare påverka den allmänna pensionen ökade incitamenten till arbete och senarelagd pension.

Men de framförhandlade tjänstepensionerna som täcker

in merparten av arbetsmarknaden kan också vara betydelsefulla, inte minst eftersom de i vissa fall påverkar arbetsgivarens kostnader och incitament att behålla äldre arbetskraft. Det finns inslag i avtalen om tjänstepension som skapar drivkrafter för arbetsgivaren att avsluta anställningen i för tid genom att ge en förmånlig avtalslösning.

I ett förmånsbestämt pensionssystem grundas pensionspremierna som arbetsgivaren betalar för tjänstepensionen – grovt sett – på tre faktorer: den anställdes senaste löner, hur länge denne har arbetat och hur långt det är kvar till pensionering. Det betyder vanligtvis att löneökningar medför höjda premier och att premierna stiger med åldern. Det uppstår en

åldersprogressivitet i de totala lönekostnaderna för arbetsgivarna.

Störst blir effekten för anställda med löner över taket i socialförsäkringen. De är ofta högt utbildade och har arbetsuppgifter och hälsa som gör dem särskilt lämpade för en förlängd yrkeskarriär.

Därmed är inte bara reformeringen av den allmänna pensionen utan även av avtalspensionerna och metoderna för hur de finansieras exempel på frågor som tål att diskuteras noga i ljuset av Sveriges åldrande befolkning. Eftersom avtalsystemen är föremål för stora skattesubventioner, borde arbetsmarknadens parter avkrävas ett större ansvar för att den mest erfarna arbetskraften verkligen blir kvar på arbetsmarknaden. ■

Av Daniel Hallberg.

Daniel Hallberg är nationalekonom och forskare vid Institutet för Framtidsstudier.

Välfärdssystemens finansiering i framtiden

Det är hög tid att reformera skattesystemet i Sverige. I alla fall om vi vill parera konsekvenserna som den åldrande befolkningen för med sig. Att minska de sociala investeringarna på kort sikt lönar sig dåligt. Siktet borde vara inställt på att öka intäkterna genom att säkra skattebaserna på 2020-talet och framåt.

Av Joakim Palme.
Joakim Palme är vd för Institutet för Framtidsstudier.

En kniptågsmanöver är i rörelse mot välfärdssystemens finansiella grund: i takt med att finansieringsbehovet stiger tycks det bli svårare att ta ut skatt.

Givet de politiska partiernas alla åtaganden gentemot de äldre – om pensioner, sjukvård och äldreomsorg – innebär den åldrande befolkningen en mycket stark press på de offentliga finanserna. Vi vet också att människors förväntningar på bättre service och vård ökar med tiden. Samtidigt har globaliseringen av ekonomin lett till att våra skattebaser blivit alltmer rörliga och svåra att effektivt beskatta.

Det reser frågor om omfördelningens politiska ekonomi. Dels handlar det om förutsättningarna för produktion av varor och tjänster, dels efter vilka principer frukterna av produktionen skall fördelas.

Vilken roll skall de lagstadgade trygghetssystemen spela för hur vi försäkrar olika risker över livscykeln? Vid sidan av statens och kommunernas åtaganden betyder kollektivavtalen, före-

tagen, försäkringsbolagen, frivilligsektorn och familjen mycket för att hantera risker för individen.

Ingen av dessa sfärer undgår dock att påverkas av befolkningens åldrande. Vi kan inte trola bort de ökande kraven på omfördelning bara genom att flytta ansvaret från en sfär till en annan. Där- emot kan vi sträva efter att de olika sfärerna samspelar för individ och samhälle på ett positivt sätt.

Ännu viktigare i sammanhanget är frågan hur offentliga och privata åtaganden samspelar med människors ekonomiska livscykel; hur vi arbetar, sparar, investerar och konsumerar under olika skeden. Den exakta utformningen av systemen avgör om de blir hållbara ekonomiskt, men också socialt och politiskt.

En hållbar framtidsstrategi kräver därför ett samlat grepp om incitamenten, investeringarna, infrastrukturen och sysselsättningsmöjligheterna som struktureras av såväl skatte- som trygghetssystem i kombination med andra åtaganden. Det handlar konkret om att arbete

skall belönas och inte bestraffas. Universella bidrag undviker att skapa de fattigdomsfällor som behovsprövade bidrag gillar. Inkomstrelaterade trygghetssystem belönar den som arbetar med bättre försäkring.

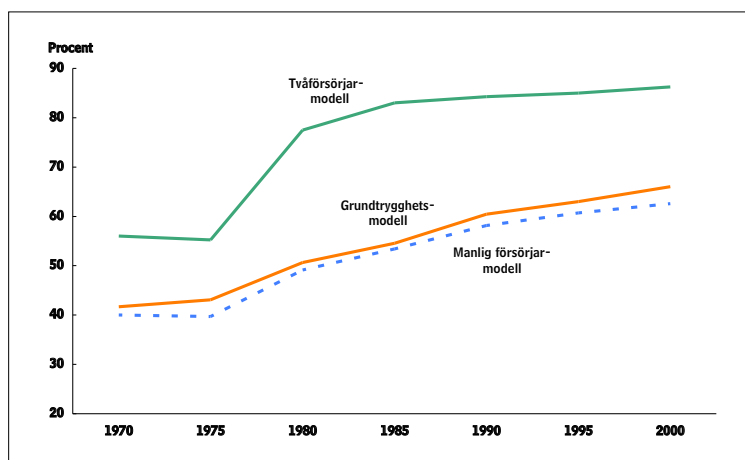
För att göra människor anställningsbara behöver dock samhället, företagen och de enskilda individerna investera i kunnande och färdigheter. Det måste finnas en social infrastruktur för människor som vill kombinera jobb och familj – men allra först måste det förstås finnas jobb att söka.

När vi blickar framåt är våra tidigare erfarenheter av att organisera och finansiera förmånssystem en bra utgångspunkt. Vi kan jämföra olika välfärdsmodeller och studera deras effekter, och analysera konsekvenserna av hur våra framtida handlingsalternativ fungerar i praktiken.

Regelverken på familjepolitikens område kan få exemplifiera hur olika välfärdsstatsmodeller hänger ihop med olika familjepolitiska modeller.

För länderna med det vi brukar kalla *grundtrygghetsmodellen* (exempelvis USA) är det avsaknaden av stora familjepolitiska satsningar som är mest utmärkande. De som klassificeras i den statligt korporativa modellen (som Tyskland) förenar i allmänhet detta med familjepolitiska stödformer som bygger på den *manliga familjeförsörjarmodellen*. Länderna i standardtrygghetsmodellen (bland annat Sverige) har utformat familjestöd som ger andra typer av incitament och resurser främst när det gäller kvinnors förvärvsarbete; de kan därför kallas *tvåförsörjarmodellen*.

Kvinnor har väsentligt högre deltagande i arbetskraften i länder med tvåförsörjarmodellen, vars trygghetssystem ger tydliga incitament och resurser till detta. Särbeskattning av makars inkomster ger inte den typ av straffskatt som är förknippad med sambeskattning i andra modeller. Föräldraförsäkring är visserligen betald ledighet från arbetsmarknad, men skapar – inte minst med sin tydliga inkomstrelatering – incitament till förvärvsarbete. Kvoterad föräldraförsäkring skulle vara ett viktigt steg mot en fullödig familjeförsörjarmodell, och subventionerad barnomsorg gör det lönsamt för kvinnor att förvärvsarbeta.

Universella barnbidrag skapar inte den typ av fattigdomsfällor som är förknippade med behovsprövade förmåner för ”de fattiga”. I behovsprövade system tappar nämligen den som höjer arbetsinkomsten sitt bidrag.

Modellerna uppvisar också andra skillnader. Länderna med den manliga familjeförsörjarmodellen visar klart lägre födelsetal än de som tillämpar de två andra modellerna. Här är det förstås reproduktionen av arbetskraften på lång sikt som äventyras. När vi tittar på fattigdomen bland barnfamiljerna är mönstret ett annat: fattigdomen är störst med grundtrygghetsmodellen och lägst i länder med tvåförsörjarmodellen där barnfamiljerna har två inkomster. Länderna med den manliga familjeförsörjarmodellen hamnar i en mellanposition.

Slutsatsen är att det inte räcker att stödja barnfamiljerna. Det avgörande är *hur* man gör det.

En annan slutsats är att vi har stor handlingsfrihet att på olika sätt utforma de lagstadgade systemen för att hantera riskerna som människor möter över livscykeln.

Men för att få grepp om vårt framtida hand-

Arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor i fertil ålder (20–44 år) i olika familjepolitiska modeller.
Källa: Luxembourg income study och Social citizenship indicator program.

För att göra människor anställningsbara behöver samhället, företagen och de enskilda individerna investera i kunnande och färdigheter. Det måste finnas en social infrastruktur för människor som vill kombinera jobb och familj – men allra först måste det förstås finnas jobb att söka.

Inför nästa årtionde är det hög tid att reformera inte bara skattesystemet, utan också vårt sätt att använda intäkterna.

lingsutrymme behöver vi också reflektera över vilka drivkrafter och bromsklossar som har betydelse för välfärdssystemets utformning och finansiering. Här finns det goda skäl att skilja på inhemska och externa faktorer.

Medan de inhemska faktorerna tycks viktigast för vad som händer på förmånssidan, framstår de externa faktorerna som viktigast för finansieringen. På sikt kan förändringar på finansieringssidan få konsekvenser också för förmånerna. Men än så länge är det paradoxalt nog så att de ”stora” nordiska välfärdstaterna har lättast att ta ut skatter som räcker till för utgifterna.

Den nordiska så kallade tvåförsörjar-modellen förutsätter en väl utbyggd barnomsorg.

FOTON: JOHAN BÄVMAN/SVENSKAN-BIL

Trenden mot ökad ekonomisk integration i världen och ökad rörlighet för skattebaserna innebär dock begränsad handlingsfrihet för hur vi faktiskt utformar såväl de lagstadgade systemen som de privata kollektivavtalade och individuella systemen. Det stärker motiven att ha en tydlig koppling mellan de avgifter människor betalar in och den försäkringsnivå de får.

En första viktig rekommendation är därför att säkerställa incitamenten i alla lagstadgade och skattesubventionerade system. Avvägningen mellan lagstadgade system och andra system handlar främst om hur man balanserar mellan fördelningsmässiga hänsyn och ambitionen att låta individer och avgränsade kollektiv fatta egna beslut om hur de vill hantera risker.

En andra rekommendation är att trygga skattebaserna genom massiva investeringar i utbildning, inte minst på medellång sikt. Utformningen av arbetskraftsmigration och familjepolitik är också viktiga för att säkerställa skattebasen på kort och lång sikt.

En tredje rekommendation är att öka samarbetet inom EU om skattesatser för företagsbeskattning och kapitalbeskattning. Det behövs för att dämpa den skattetävlan som utbrutit mellan länder. (Dessutom kan man alltid utnyttja att fastigheter är en notoriskt trögrörlig skattebas.)

För att nå dessa syften behövs reformer. Ser vi tillbaka är det också uppenbart att efterkrigstidens brytningstider inom socialpolitiken fått konsekvenser för finansieringen.

Såväl skattestrukturen som enskilda skattesatser har successivt förändrats när det införts statliga öronmärkta skatter, konsumtionsskatter, arbetsgivaravgifter, höjda kommunala skatter, sänkta marginalskatter och breddade skattebaser. Systemen har börjat anpassa sig till de åldrande befolkningarna, och exempelvis pensionsreformen har inneburit att avgifterna låsts men även att egenavgifter införts.

Inför nästa årtionde är det hög tid att reformera inte bara skattesystemet, utan också vårt sätt att använda intäkterna. Därför behöver vi förbättra kunskapsunderlaget om hur utgifter och intäkter samspelar med varandra. Först då kan vi utnyttja det handlingsutrymme som faktiskt finns. ■

KÄLLA: EQUAL SUFFRAGE LEAGUE OF VIRGINIA. TACK TILL LIBRARY OF VIRGINIA.

Skattesystemet är designat för män

Dagens skattesystem befäster den ekonomiska skillnaden mellan kvinnor och män. Den ideologi som formar vårt skattesystem strävar efter låga, icke-progressiva skatter på arbete, ännu lägre skatter på kapital och bolag, ingen förmögenhets-skatt och enhetlig mervärdesskatt på alla varor och tjänster. Eftersom män har högre arbetsinkomster, är mycket rikare och äger bolag i större utsträckning än kvinnor så är det här en skattepolitik som gynnar män, hävdar rättsvetaren Åsa Gunnarsson.

Vårt skattesystem bygger på en arbetsdelning med starka historiska och kulturella rötter där männens arbete värderats i den offentliga ekonomin medan kvinnors bidrag till familjens och samhällets välfärd genom arbete i hemmet aldrig erkänts ha ett ekonomiskt värde. Det förstärker kvinnors beroende av ekonomiskt bistånd. Det är dags att denna grundläggande jämställdhetsfråga kommer på bordet i framtidens skattereformer.

Kampen för jämlikhet, självständighet och demokrati i världen har många gånger riktats mot skatteförtryck eller skatteprivilegier i olika former. Att den brittiska kolonialmakten på 1770-talet behöll sin orättvisa tull på te var förmodligen droppen som utlöste den amerikanska revolutionen, med början i Bostons hamn. Nu för tiden formas synen på skatterättvisa av den ideologiska kampen om hur vi ska finansiera social trygghet samtidigt som vi värnar om både ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling.

En dimension av skatterättvisa som däremot inte är särskilt erkänd är att skattesystemets utformning har stor betydelse för att uppnå ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män. I kvinnors kamp för lika medborgerliga fri-

och rättigheter har skattemotstånd ibland använts som maktmedel. De brittiska suffragetterna uppmanade i början på 1900-talet till civil olydnad. Det raka budskapet var att så länge kvinnor inte hade rösträtt och rätt till politisk representation så skulle kvinnor inte heller betala skatt.

Att skattevägra är en utmaning mot statens maktutövning och möjlighet till expansion. Den konservativa 1700-talsfilosofen Edmund Burkes träffsäkra påstående att "det är statens intäkter som utgör staten" synliggör skatternas centrala funktion i bildandet av stater. Den suveräna makten utövades genom skatter långt innan statens beskattningsrätt instiftades i lag. Skatter har haft stor betydelse för hur medborgarskapet i staten formats genom historien.

Antikens skattelagar var fokuserade på att konstituera familjen som skattesubjekt. Fria män var i romarriket de enda som kunde åtnjuta medborgarskap, och genom detta gavs de rättslig myndighet för alla personer i det egna hushållet.

Patriarkala normer om mannen som familjeförsörjare, och gemensam beskattning av makar och andra medlemmar av ett hushåll, präglar

Av Åsa Gunnarsson.

Åsa Gunnarsson är professor i rättsvetenskap med särskild inriktning på skatterätt vid juridiska institutionen, Umeå universitet.

Det är inte valet mellan fritid och arbete som är avgörande för arbetsutbudet i en barnfamilj. I stället står valet mellan betalt och obetalt arbete, det vill säga marknadsarbete och hushållsarbete.

fortfarande många länders skattesystem. Att kvinnans produktion, reproduktiva kapacitet och ägande kontrollerats av mannen, har förstås haft avgörande inflytande på kvinnors ekonomiska, politiska och sociala medborgarskap.

En av de allra äldsta skatteteoretiska diskussionerna handlar om vad som anses konstituera skatteförmåga. Är det rättvisare att beskatta varje individ för sig eller är det hushållets samlade skatteförmåga som ska bedömas? Det är centrala frågor i diskussionen. När kvinnors ekonomiska jämställdhet förts in som en politisk och teoretisk aspekt på skatterättvisa så har alla analyser pekat i samma riktning: att gemensam inkomst- och förmögenhetsbeskattning hämmar kvinnors möjlighet att skapa en tillvaro av ekonomisk självständighet.

Denna insikt förstärks när man tar del av den omfattande forskningen om hur skatter påverkar hushållens arbetskraftsutbud. I den standardmodell som dominerar synen på hushållens betydelse för produktivitet och förmögenhetstillväxt är individens egen nytta styrande för vad som utgör ett rationellt val mellan arbete och fritid i hushållen. Den som har högst inkomst i familjen styr också valet mellan arbete och fritid för den som har lägst inkomst. Om skatterna på arbetsinkomster blir alltför höga, väljer individen med den högsta förvärvsinkomsten i en tvåför-sörjarfamilj att öka mängden fritid, samtidigt som det blir ekonomiskt gynnsamt för hushållet om den som tjänar mindre yrkesarbetar mer än tidigare.

Standardmodellen visar trots allt att det finns starka ekonomiska beroendeförhållanden inom familjen. Läger man sedan till ett genusperspektiv så ser man att det inte är valet mellan fritid och arbete som är avgörande för arbetsutbudet i en barnfamilj. I stället står valet mellan betalt och obetalt arbete, det vill säga marknadsarbete och hushållsarbete. Detta val är könsdelat och har avgörande betydelse för graden av kvinnors arbetskraftsdeltagande.

Att teorin stämmer med praktiken visade sig

när större delen av sambeskattningen av makar slopades 1971. Sambeskattningen var utformad så att makarnas inkomster lades ihop för att sedan klyvas i två lika stora delar som beskattades av vardera maken. Eftersom inkomstskatten då var kraftigt progressiv, innebar inkomstklyvningen att den som hade högst inkomst minskade sin marginalskatt. Det traditionella mönstret med mannen som familjeförsörjare som fortfarande rådde i 1970-talets Sverige betydde att många gifta kvinnor var hemmafruar eller hade mycket små inkomster. Sambeskattningen gav gifta män en mycket lägre inkomstskatt än de skulle ha haft med en individuell beskattning.

Skattereformen 1971 innebar att männen fick en kraftig inkomstskattehöjning. Följaktligen blev det billigare för familjeekonomin att fruarna började förvärvsarbete i högre grad.

Avskaffandet av sambeskattningen bidrog starkt till att förbättra den ekonomiska jämställdheten när den så tydligt höjde värdet av kvinnors förvärvsarbete. Den nya individuella beskattningen banade förmodligen väg för satsningen på en utvecklad, offentlig barnomsorg och en generös föräldraförsäkring. Att skatte- och transfereringssystemet betraktar kvinnor som individer och arbetstagare, inte som fruar eller mödrar, är nog den viktigaste förklaringen till att svenska kvinnor förvärvsarbetar i nästan lika hög grad som svenska män. Kvinnors medborgarskap är således självständigt i fråga om sociala skyldigheter och rättigheter och starkt knutet till arbetslivet.

Sverige har i flera decennier av omvärlden beskrivits som den kvinnovänliga välfärdsstaten. Det är uppenbart vid en internationell jämförelse att graden av kvinnors arbetskraftsdeltagande hänger ihop med hur mycket sambeskattning som finns kvar i olika skattesystem.

Ändå finns det fortfarande stora ekonomiska skillnader i Sverige mellan män och kvinnor. Män har högre inkomst av anställning, vilket brukar förklaras med att kvinnor har kortare arbetstid och främst arbetar inom den lågavlönade, kvinno-dominerade offentliga sektorn. Män bedriver

FOTO: OLLE WESTER/SCANPIX.

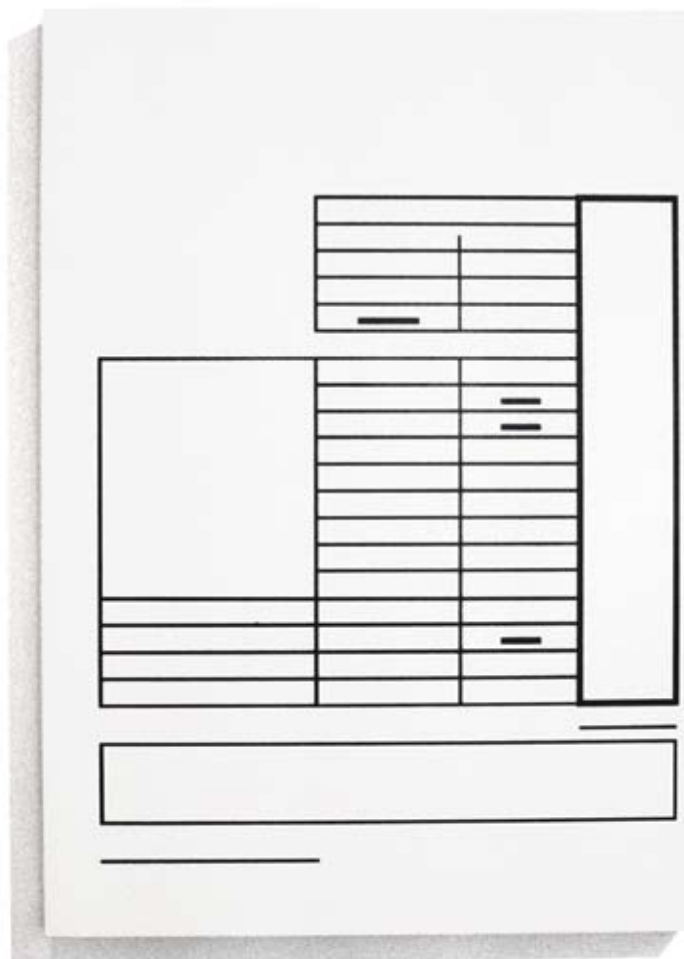
också näringsverksamhet i större utsträckning än kvinnor, och dessutom uppvisar kvinnors och mäns företagande stora skillnader när det gäller ägande, kapital och företagsformer.

Kvinnliga företagare saknar ofta eget eller lånat kapital, vilket påverkar deras möjligheter till expansion. De utnyttjar expansionsfonder, periodiseringsfonder och liknande skattemässiga möjligheter till resultatreglering i betydligt lägre grad än manliga företagare och är oftare ensamföretagare och tjänsteproducerande. Kvinnor driver ofta så kallade levebrödsföretag som sällan utvecklas och blir tillväxt- och innovationsdrivande företag. De tillmäts ofta en osjälvständig ställning i familjeföretag, vilket medför att de inte ses som jämlika delägare utan som medhjälpande makor – en konstruktion som framför allt skatterätten bidragit till. Kvinnor

som företagare, kapitalägare och investerare problematiseras ofta som ovilliga att ta ekonomiska och juridiska risker. Det kan påvisas i allt från hur de deklarerar sin näringsverksamhet till hur de investerar, belånar eller placerar i kapitaltillgångar.

Genusvetenskapliga analyser hävdar att det inte finns något naturligt i hur vår världsbild delas upp i en offentlig respektive en privat sfär, där det manliga livet pågått i det offentliga rummet och det kvinnliga i det privata. Den vanliga politiska och vetenskapliga föreställningen är att hushållens välfärd byggs upp av inkomster från den offentliga ekonomin som består av marknadsproduktion och den statliga eller kommunala budgetens transfereringar. Hushållens egen produktion av välfärd, som uppkommer genom att det här sker ett utbyte av

Skattereformen 1971 gjorde det lönsamt för kvinnor att gå ut på arbetsmarknaden och innebar slutet för "hemmafru epoken".

tid, pengar och omsorg, betraktas som den privata ekonomin. Värdet av hushållsproduktionen erkänns inte och ingår följaktligen inte i BNP, vilket i grunden påverkar skatterättens förutsättningar.

Denna genuspräglade uppdelning mellan offentlig och privat ekonomi får konsekvenser för grundläggande frågor om vad som ska och inte ska beskattas, av vem och på vilka grunder. Det får också betydelse för hur transfereringssystemet är konstruerat i relation till skattesystemet. Eftersom hushållsproduktionen faller utanför den offentliga ekonomin erkänner inte heller skatte- och transfereringssystemet en stor del av kvinnors bidrag till välfärden. Det både förstärker och skapar ett beroende av ekonomiskt bistånd. Kvinnors arbete i hemmet, som är mer omfattande än männens särskilt när barnen är

små, upparbetar inga inkomstrelaterade rättigheter som pension eller andra socialförsäkringar. För att kompensera denna otrygghet krävs oftast att den offentliga budgeten ökar de bidrag som inte är inkomstprövade, såsom barnbidraget.

Min analys av vad som utgör en rättvis personbeskattning och socialt rättvisa transfereringar av bidrag till hushållen går på tvärs mot de etablerade skattereformspaket som är under diskussion eller på väg att genomföras i OECD-länderna. Vi måste ha skatter som höjer värdet på kvinnors förvärvsarbete på ett liknande sätt som 1971 års avskaffande av sambeskattnings gjorde.

I stället för fortsatta reformer som strävar efter låg och linjär skatt på arbetsinkomster och ännu lägre skatter på kapital- och bolagsinkomster, skulle det vara rättvisare för de flesta kvinnor med en progressiv, individuell inkomstskatt som omfattar både inkomster av kapital och av arbete. Rättvisan skulle förstärkas om inkomstskatten kombinerades med sociala bidrag som inte är baserade på hushållens gemensamma inkomster och som inte heller inkomstprövas. ■

Kvinnor som företagare, kapitalägare och investerare problematiseras ofta som ovilliga att ta ekonomiska och juridiska risker.

Sextrakasserier och hushållstjänster

Skatteavdragen för formellt reglerade hushållstjänster diskuteras flitigt.

Men vem bryr sig om dem som arbetar i den informella, ”svarta” ekonomin och deras villkor?

Hushållstjänster är en expanderande bransch till följd av skatteavdrag, hushållens ändrade prioriteringar, privatisering inom offentlig sektor samt en mer flexibel arbetsmarknad. Den formella ekonomin är i symbios med den informella ekonomin och dess sociala nätverk, entreprenörer och underleverantörer. Konsumenter och arbetsgivare söker ofta efter den billigaste arbetskraften, till exempel bland migranter som saknar medborgerliga och arbetsmarknadsmässiga rättigheter.

För migranterna själva kan hushållstjänstarbete vara en mellanstation på vägen till annat arbete, men även en återvändsgränd kantad av social isolering, exploatering, rättslöshet och sexuella trakasserier.

Jag har nyligen intervjuat aktörer i Stockholms informella och formella städbransch; elva städare och representanter för sju företag och tolv organisationer som arbetar med ”papperslöshet”, fackliga frågor, migranter och hemlöshet.

Tidigt i fältarbetet slog det mig att hushållstjänstare internetannonser ofta avslutas med frasen ”endast seriösa svar”. Det finns förmodligen en enkel förklaring: kunders återkommande krav på sexuella tjänster i samband med städning.

Sociologen Bridget Anderson har i en bok belyst att det är

vanligt i hela Europa med tillägget ”no sex” i städannonser. Fastighetsanställdas förbund, den internationella arbetarorganisationen ILO och det internationella nätverket RESPECT för migrerande hushållstjänstare har uppmärksammat sexuella trakasserier och underbetalning.

Mina intervjuer i Stockholm uppdagade förbluffande beteenden. Människor berättar om kunder som gjort sexuella närmanden. De kan börja med att ge komplimanger och bjuda på drinkar men ibland blir det mer drastiskt. Eva berättade om en kund som hade öppnat dörren iklädd badrock. När hon påbörjat städningen stod kunden plötsligt naken och spelade porrfilm på teveskärmar i varje rum i lägenheten. Andra berättar om flera personer per dag som frågar om sextjänster, och vissa ringer om och om igen.

En hushållstjänstare som annonserat på nätet berättade att 80 procent av dem som kontaktade henne gjorde sexuella inviter. En del erbjuder extra betalning om man kommer lättklädd, ”har det lite mysigt” eller erbjuder ”massage”. Flera intervjupersoner vittnar om kunder som vägrar betala för utförd städning om inte sexuella tjänster ingår i köpet. Det är dessutom vanligt att kunder väljer bort hushållstjänstare som vägrar utföra sexuella tjänster, berättar de.

Det går inte att dra generaliserande slutsatser utifrån det fåtal intervjuer jag gjort. Man kan ändå konstatera att personer i den informella hushålls-

tjänstbranschen dagligen går till arbetet med en osäkerhet om vad eller vem som väntar dem. De intervjuade berättar om kunder som utnyttjar att många arbetare på informella marknader är migranter som är i underläge på grund av språkförbistring, begränsade rättigheter och lite kontakt med svenska myndigheter. I synnerhet ”papperslösa” människor är ”fritt byte”; de utsätts för påtryckningar och kan inte gå till polisen.

Rasism är en del av arbetsvillkoren för Sara från Eritrea. När kunder fått kännedom om hennes afrikanska bakgrund är de antingen inte längre intresserade av att anlita henne eller så börjar de förhöra sig om sexuella tjänster.

– De tycker att vi som är svarta, det kan vi göra. Om jag tackar nej så är de inte intresserade: ”Om du ändå ska städa så kan du väl göra det där, vad är problemet?”

Klyftorna ökar i den globaliserade ekonomin och migranter tenderar att behandlas som en reservpool av exploaterbar arbetskraft – både i Sverige och i världen i övrigt.

Trots en växande formell hushållstjänstbransch existerar en fortsatt efterfrågan på informella tjänster. Här finns kunder, arbetsgivare och mellanhänder som letar efter den billigaste, mest rättslösa och ”flexibla” arbetskraften och som sextrakasserar utan rädsla för konsekvenser.

Det är hög tid att undersöka vad som verkligen händer på denna marknad. ■

Av Anna Gavanoas.

Anna Gavanoas är forskare vid Institutet för Framtidsstudier och publicerar under hösten en rapport om hushållstjänster och den informella ekonomin.

Förenkla skattesystemet

Kraven på framtidens svenska skattesystem kan formuleras ungefär så här: det ska med internationellt konkurrenskraftiga skattesatser leverera de intäkter som behövs för att finansiera offentliga utgifter på en väsentligt högre nivå än dagens.

Av Kjell-Olof Feldt.

Kjell-Olof Feldt var Sveriges finansminister 1982–1990.

Det är numera väl belagt att efterfrågan på så kallade välfärdstjänster kommer att växa, inte bara av demografiska skäl utan också därför att befolkningens anspråk, liksom fram till i dag, fortsätter att öka: man vill ha bättre kvalitet, större tillgänglighet och valfrihet i utbildning, vård och omsorg. Likaså begär fler medborgare mer av socialförsäkringarna: de ska ge alla inkomsttrygghet på humana villkor.

Svaret på hur det ska åstadkommas finns i en enkel ekvation: ju bredare bas skatten tas ut på, desto lägre kan skattesatserna vara för att ge den

önskade intäkten. Det svåra är att lösa ekvationen.

1990 års skattereform var ändå ett steg i rätt riktning. Skatteuttaget på arbetsinkomster sänktes väsentligt, ner till 30 procent för de flesta som enbart betalade kommunal skatt. Till detta lades en statlig skatt på de högsta inkomsterna som satte taket för marginals-katten till 50 procent. Basen breddades genom att utrymmet för hushållens skatteavdrag minskades, framför allt för räntekostnader. Skatten på företagets vinster sänktes från cirka 60 till 30 procent samtidigt som floran av avdrag och skatteflykts-utvägar kraftigt tuktades. Även på den mest >

Återgå till enhetlig moms

Ett skattesystem ska uppfylla många mål: det ska finansiera offentliga utgifter, omfördela inkomster och konsumtions-möjligheter, effektivisera resursanvändningen och några till.

Av Bengt Westerberg.

Bengt Westerberg är ordförande i styrelsen för Institutet för Framtidsstudier. Han var folktoppledare när "århundradets skattereform" genomfördes, och starkt engagerad i förhandlingarna om den.

slutet av 1980-talet restes en rad frågetecken kring skattesystemets effektivitet. Det resulterade så småningom i "århundradets skattereform" 1989–1990.

Reformen innebar enklare skatteregler. Skattebaserna breddades. Marginals-katterna sänktes. Principen "hälften

kvar" för den synliga inkomstskatten etablerades. Statlig skatt skulle betalas av endast 15 procent av inkomsttagarna.

Enhetlig moms infördes. Skatten på sparande sänktes och avdragsmöjligheterna för utgiftsräntor begränsades. Bolagsskatten sänktes.

Sedan dess har över 500

ändringar av skattelagstiftningen genomförts, visar en ny rapport av Riksrevisionen. Många av dem bryter mot principerna i skattereformen. Även om situationen nu är långtifrån så allvarlig som i slutet av 1980-talet har det rests krav på en ny skattereform, och det finns goda skäl för det.

Från "den underbara natten" till "århundradets skattereform": Kjell-Olof Feldt (t.v.) och Bengt Westerberg (i profil t.h.) har funnits i de blocköverskridande skatteuppgörelsernas centrum i decennier. Här ses de tillsammans med Olof Palme, Ola Ullsten och Thorbjörn Fälldin vid skatteförhandlingar

1982. Knappt tio år senare skulle de båda engagera sig djupt i en överenskommelse mellan Socialdemokraterna och Folkpartiet om att reformera bland annat inkomstskatten och moms. Feldt var då finansminister i den socialdemokratiska regeringen och Westerberg partiledare för Folkpartiet.

Nya undantag och särregler har gjort skattesystemet alltmer svårgenomskådligt. Avvikelserna har i regel beslutats med de bästa avsikter. Men de utlovade utvärderingarna av förändringarna har sällan genomförts. Man kan nog i flertalet fall misstänka att de avsedda effekterna inte har uppnåtts. Det är därför inte överraskande att många nu efterlyser en återgång till skattereformens principer.

En av de första stora avvikelserna var när matmomsen sänktes. Den avvikelsen har följts av flera andra när det gäller moms.

Om man vill ha en moms som maximerar statens intäkter och bidrar till en rättvis inkomstfördelning, säger teorin att man bör ta ut högre skatt på varor och tjänster som har låg pris-känslighet och på sådana som i högre grad konsumeras av personer med högre inkomster. Undantagen i Sverige går i regel på tvärs mot teorin. Det finns

därför starka skäl för att återgå till en enhetlig moms. Andra och effektivare metoder kan användas för att stödja vissa grupper eller verksamheter.

Ett problem med den enhetliga momsens är att den missgynnar marknadsproduktionen av hushållsnära tjänster, det vill säga tjänster som man kan utföra själv. I Sverige har >

Sedan århundradets skattereform 1990 har över 500 ändringar av skattelagstiftningen genomförts, visar en ny rapport av Riksrevisionen. Många av dem bryter mot principerna i reformen.

**TEMA:
SKATTER**

› rörliga skattebasen, finansiellt kapital, sattes skattesatsen till 30 procent för inkomster och reavinster.

För att lösa ekvationen ökades belastningen på konsumtion: en enhetlig moms på 25 procent infördes på en mycket bred bas.

Dessa ganska radikala förändringar hade också ett annat syfte. Vi ville att de skatter folket åläggs skulle bygga på principer som var enkla att förstå och tillämpa. Och eftersom reformen var en uppgörelse över den politiska blockgränsen fanns förhoppningen att den skulle stå sig ett tag.

Tjugo år efteråt måste jag konstatera att så blev det inte riktigt. Förvisso finns grundstrukturen kvar. Men ekonomiska kriser och politiska maktstrider har satt sina spår. Det totala skatteuttaget har sänkts och beräknas i år bli 46 procent av BNP (jämfört med cirka 50 procent 1990). För den bedriften svarar främst det så kallade

jobbskatteavdraget (2 procentenheter) och raden av undantag från enhetsmomsen. Till nedgången bidrar också att skatterna på fastigheter, finansiella tillgångar och arv har slopats.

För dessa förändringar finns både goda och dåliga skäl. Men den samlade innebörden är att viktiga skattebaser eroderats eller försvunnit. De många uppgifter skattesystemet tilldelats – att rädda sysselsättning, miljö, glesbygd och vissa näringar – har gjort systemet än mer komplicerat och svårgenomträngligt samtidigt som politiska motsättningar gör dess framtid högst osäker.

För ett land med höga ambitioner för sin levnadsstandard, sysselsättning och välfärd är detta inget bra utgångsläge i en värld med hårdnande konkurrens och allvarliga finansiella obalanser.

En ny skattereform måste ges två förutsättningar. Den ena är att vad som finns av vetenskaplig kompetens, nationellt och internationellt, släpps loss i grundliga och heltäckande analyser av vårt skattesystem och hur det ska kunna finansiera framtidens välfärdsstat i en öppen ekonomi. Den andra är att de politiska partierna låter den processen både ta den tid som behövs och motivera en vapenvila om skatterna, i varje fall om systemets strukturella egenskaper. Det

Holland har med en radikal reform visat att beskattning av avkastande tillgångar kan fungera även i en värld där kapital rör sig fritt över gränserna.

FOTO: LINDA FORSELL/SCANPIX

› problemet numera hanterats genom en särskild skatte-reduktion för vissa av dessa tjänster. Men varför ska det

vara lägre skatt om bagaren bakar bullarna hemma i mitt kök än om jag köper dem i hans butik? Det finns goda skäl att försöka hitta en mer generell lösning som behandlar alla hushållsnära tjänster, var de än produceras, mer likformigt.

Det extra skiktet i den statliga beskattningen som infördes 1994, den så kallade värnskatten, tillkom som ett led i den ekonomiska krisbekämpningen. När krisen väl var över permanentades den med fördelningspolitiska motiv. En avskaffad värnskatt innebär självklart att personer med höga inkomster gynnas. Men

det finns samtidigt mycket som tyder på att ett avskaffande skulle betala sig, det vill säga att skatteintäkterna snarast skulle öka. Om det stämmer ställs målet om ökade skatteintäkter mot målet att uppnå en viss fördelningspolitisk effekt.

Fastighetsskatten hanterades inte inom ramen för skattereformen. Den tycks ständigt vara under debatt.

Den danske professorn Peter Birch Sørensen har nyligen föreslagit att den nuvarande kommunala fastighetsavgiften, stämpelskatter och kapitalvinstskatt på eget boende borde ersättas med en ny fastighets-

borde kunna ske utan större ekonomiskt eller politiskt risktagande: de stora finansiella påfrestningarna ligger ännu en bra bit bort och väljarna börjar visa leda inför de ständiga improvisationerna i skattepolitiken.

När processen nått så långt att politikerna tar över måste de ena sig om att reformen avser hela skattesystemet; allt är förhandlingsbart. Om målet är ett enkelt skattesystem med breda baser och så låga skattesatser som möjligt borde de många avstegen från den enhetliga momsens vara en självklar angreppspunkt. De har skapat svåra gränsdragningsproblem och snedvridningar av konkurrensen.

Tekniskt är det enkelt – frågan är utredd sedan flera år. Problemet är att neutralisera de många särintressen som drivit fram avstegen. I ett fall, den låga momsens på mat, har enda motiveringen varit fördelningspolitisk. Det borde kunna lösas till en mycket lägre kostnad genom riktade transfereringar. Svårare blir det med inkomstbeskattningen, där det inkomstberoende grundavdraget gör det omöjligt att ha ett förvärvsavdrag och en skatteskala som angriper systemets marginal-effekter. En diskussion uppstår snabbt om vinnare och förlorare.

Men lösningen kan ligga i att bredda basen för beskattning av avkastande tillgångar. Utan skatt

FOTO: LARS PEHRSON/SCANPIX

på arv, finansiella tillgångar och fastigheter har denna bas i stort sett krympt till noll. Det skapar både statsfinansiella och fördelningspolitiska problem om all tyngd måste läggas på inkomst av arbete medan den privata kapitalackumuleringen fortsätter. Holland har med en radikal reform visat att beskattning av avkastande tillgångar kan fungera även i en värld där kapital rör sig fritt över gränserna. ■

Kjell-Olof Feldt diskuterar skattefrågan mer ingående i rapporten *Mot en ny skattereform. Globaliseringen och den svenska välfärden*, 2009.

skatt på 1 procent, beräknad på en realistisk fastighetsvärdering. Förslaget är väl värt att pröva.

Det är också angeläget att studera socialförsäkringarna. De senaste långtidsutredningarna har diskuterat hur framtidens offentliga välfärd ska finansieras. Realinkomsterna för förvärvsarbete förutses öka och det kan då vara naturligt att välfärdsutgifter i ökande utsträckning finansieras ur det ökade privata konsumtionsutrymme som skapas. Problemet är att de stora välfärdsconsumenterna är barn och äldre, som inte

direkt får del av de ökade realinkomsterna.

Sjuk- och arbetslöshetsförsäkringarna är välfärdsarrangemang som exklusivt siktar in sig på personer i förvärvsaktiv ålder. Om man vill få ökat utrymme för skattefinansiering av insatser för framför allt barn och äldre kan man överväga att successivt "privatisera" finansieringen av dessa försäkringar utan att samtidigt sänka de skatter/avgifter som i dag finansierar försäkringarna. Samtidigt går det att göra dem mer försäkringsmässiga genom en tydligare koppling mellan

avgifter och förmåner.

Det finns en rad utmaningar att hantera inom ramen för en ny skattereform. Men om nya inslag ska vinna legitimitet är det angeläget att de – liksom 1989–1990 – förankras i forskning, grundliga statliga utredningar och diskussioner i partier och intresseorganisationer. ■

LITTERATURTIPS

Birch Sörensen, Peter, *Swedish tax policy, Recent trends and future challenges*. Stockholm: Finansdepartementet, Regeringskansliet, 2010. (Report to the expert group on public economics; 2010:4)

Enhetlig beskattning? [Utg. av] Riksrevisionen. Stockholm: Riksrevisionen, 2010.

Vad är optimal beskattning?

Hur tar man in skatter utan att det nämnvärt påverkar individernas och företagens agerande? Artikeln handlar om optimal beskattning som en väg att skapa skatteintäkter för att finansiera omfördelningen till samhällets behövande – utan att samhällsekonomin störs. Ekonomerna Thomas Aronsson, Spencer Bastani och Sören Blomquist presenterar forskningsfältet och diskuterar samspelet mellan inkomstskatter och varuskatter.

Av Thomas Aronsson, Spencer Bastani och Sören Blomquist.

Thomas Aronsson är professor i nationalekonomi vid Umeå universitet; Spencer Bastani är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet; och Sören Blomquist är professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet.

Frågan om hur skattesystemet bör utformas för att på bästa sätt finansiera omfördelning är mycket viktig för samhällsekonomin funktionssätt. Optimal beskattning kan beskrivas i termer av att uppnå ett fördelningsmål – ofta kombinerat med ett krav på nettointäkt för andra ändamål än omfördelning – med så små effektivitetsförluster som möjligt (vilket preciseras mer utförligt nedan).

Vi kommer i den här artikeln att begränsa diskussionen till hur inkomstskatter i kombination med varuskatter kan användas för att omfördela inkomster på ett så effektivt sätt som möjligt, när den ekonomisk-politiska beslutsfattaren *inte* har fullständig information om individers produktivitet och därmed deras förmåga att tjäna inkomst. Inkomstskatten antas här vara "icke-linjär", så att skattebetalningen inte behöver variera proportionellt med inkomsten, medan varuskatterna antas vara "linjära" i den bemärkelsen att skattesatserna är fixa och desamma för alla individer.

Vi väljer den infallsvinkeln av framför allt två skäl. För det första tror vi att det är informationsbrist snarare än restriktioner på skatteinstrumenten i sig (till exempel att skatten måste variera med inkomsten på ett specifikt sätt) som utgör den grundläggande begränsningen för att uppnå ekonomisk-politiska målsättningar. För det andra utgör kombinationen av icke-linjära inkomstskatter och linjära varuskatter en realistisk beskrivning av de skatteinstrument som används i många länder.

Idén om att utforma skattesystemet i syfte att

"uppnå ett fördelningsmål med så små effektivitetsförluster som möjligt" kräver precisering. Fördelningsmålet beskriver hur samhället väger ihop olika individers välfärd till en samhällelig välfärdsfunktion. Ett exempel är en "utilitaristisk" välfärdsfunktion, där alla individers välfärd ges samma vikt; ett annat alternativ bygger på en idé av filosofen John Rawls och innebär att vi kan förbättra samhällets välfärd endast genom att förbättra för den sämst ställda individen. Effektivitetsförlusterna hänger samman med att skatter ger upphov till en kilt mellan det pris köparen av en vara eller tjänst betalar och det pris säljaren erhåller; detta kan i sin tur ha oönskade effekter på människors incitament att till exempel utbjuda arbetskraft eller spara.

Utformningen av den optimala inkomstskatten görs dessutom under (åtminstone) två restriktioner. Den ena är den offentliga sektorns budget, det vill säga att inkomster och utgifter måste balansera, den andra är att individerna själva kan påverka sin inkomst och därmed punkt på skatteskalen.

Den moderna litteraturen om optimal inkomstbeskattning tar sin utgångspunkt i en studie av James Mirrlees från 1971. Vi tänker oss här ett fördelningsmål som kan uppnås genom att omfördela från högproduktiva till lågproduktiva individer och grupper. Ett centralt antagande är att den ekonomisk-politiska beslutsfattaren kan observera inkomster på individnivå, liksom produktivitetsfördelningen i

ekonomin som helhet. Produktivitet på individnivå kan däremot inte observeras; detta är privat information. Beskattningen kan därför inte baseras på produktivitet utan baseras i stället på inkomst, vilket naturligtvis kan påverka de beteenden som genererar inkomst (arbetstid respektive sparande) i icke-önskvärd riktning. Att individerna själva kan påverka sin inkomst, i kombination med antagandet att produktivitet är privat information, utgör en viktig restriktion i det ekonomisk-politiska beslutsproblemet.

Om den ekonomiska politiken syftar till att omfördela till förmån för lågproduktiva grupper, skulle individer med hög produktivitet kunna välja att härma personer med lägre produktivitet, det vill säga generera samma observerbara inkomst, och på så sätt erhålla högre nytta genom lägre skattebelastning. Detta begränsar naturligtvis möjligheten att omfördela inkomster: för att fördelningsmålen skall uppnås måste den här typen av härmningsbeteende undvikas. Vi kommer senare att illustrera hur den optimala skatteskalen skulle kunna se ut under vissa givna förutsättningar.

Vilken roll spelar varuskatter när vi kan omfördela med en inkomstskatt? Den moderna teorin för varubeskattning utvecklades också av James Mirrlees 1976 och har därefter vidareutvecklats av ett flertal forskare. Notera att inkomstskatter och varuskatter är två delar av samma skattesystem och att de därför bör utformas simultant. Precis som inkomstskatten kan varuskatter användas för att motverka de incitament till härmningsbeteende som diskuteras ovan.

Låt oss exemplifiera med hjälp av ett specialfall bestående av endast två produktivitetstyper: låg respektive hög. En högproduktiv person sägs härma en lågproduktiv person genom att deklarerar samma inkomst som den lågproduktive.

Fördelningsmålet beskriver hur samhället väger ihop olika individers välfärd till en samhällelig välfärdsfunktion. Ett exempel är en "utilitaristisk" välfärdsfunktion, där alla individers välfärd ges samma vikt.

FOTO: JF/RIIIO

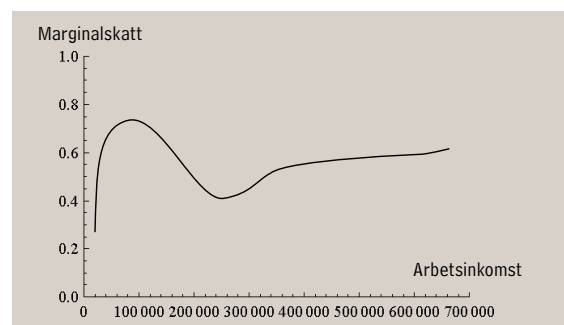
Detta härmningsbeteende leder till en effektivitetsförlust, eftersom den högproduktive har valt att arbeta mindre till följd av skattesystemet. Men även om den högproduktive härmaren och den lågproduktive har samma preferenser, arbetsinkomst och disponibel inkomst, skiljer de sig åt i ett viktigt avseende: härmaren är ju enligt våra antaganden mer produktiv och kan därför nå den lågproduktives arbetsinkomst med en mindre arbetsinsats än den lågproduktive själv. Härmaren har därför mer fritid.

Policyregeln blir då enkel: vi kan motverka härmningsbeteende genom att beskatta varor som är komplementära med fritid, det vill säga varor som i relativt stor utsträckning konsumeras av personer med mycket fritid (allt annat lika).

Skatteskalor uttrycks ofta i termer av samband mellan inkomst och marginalskatt. I den modell med informationsbrist som diskuterats ovan kan den *optimala* skatteskalan relateras till fyra viktiga faktorer: (i) fördelningen av produktivitet, det vill säga lönefördelningen, i ekonomin som helhet; (ii) beteendereaktioner hos individerna, till exempel hur arbetsutbudet påverkas av skatten; (iii) hur

ambitiösa fördelningsmålen är; och (iv) hur stort kravet är på nettoskatteintäkt för andra ändamål än inkomstomfördelning.

I *figuren nedan* visar vi resultatet av ett räkneexempel baserat på lönedata för Sverige under perioden 2001–2004 för män i åldrarna 25–60 år, under antagandet att den samhällsliga välfärdsfunktionen är utilitaristisk. Vidare bygger beräkningarna på att arbetsutbudet ökar med 0,125 procent om timlönen efter marginalskatt ökar med 1,0 procent – det ligger i linje med empirisk forskning om människans arbetsutbud. Staten antas ha ett nettointäktsbehov som motsvarar 15 procent av den totala produktionen. För enkelhetens skull antas arbete vara den enda källan till inkomst.

Hur den optimala skatteskalan faktiskt ser ut beror på ett antal faktorer, till exempel produktivitetfördelningen i ekonomin, ambitioner för omfördelning, och hur skatter påverkar individers beteende.

Det finns många begränsningar i den modell som ligger bakom figuren. Det är därför endast det allmänna mönstret – inte marginalskattens nivå vid olika inkomster – vi bör fästa avseende vid. Det sätt på vilket marginalskatten varierar med inkomsten i figuren liknar det mönster som framkommit i flera andra studier. Notera att marginalskatten är relativt låg i de inkomstintervall där många människor befinner sig (för att undvika alltför stora negativa effekter på arbetsutbudet), samtidigt som dessa grupper skall möta en tillräckligt hög genomsnittsskatt för att kunna betala för omfördelning till dem med lägre inkomster. På motsvarande sätt skall de med inkomster som är betydligt lägre än medelinkomsten betala en relativt låg genomsnittsskatt.

Det är detta som figuren återspeglar: om de med medelhöga inkomster skall betala en relativt hög genomsnittlig skatt och de med låga inkomster en låg genomsnittlig skatt, så är det en matematisk nödvändighet att marginalskatten är hög för vissa individer med inkomster som är lägre än medelinkomsten. I högre inkomstintervall stiger marginalskatten något, samtidigt som kurvan tenderar att plana ut.

Här skiljer sig olika studier: vissa pekar på det mönster som *figuren till vänster* visar, medan andra finner att marginalskatten i stället faller med inkomsten vid tillräckligt höga inkomster. Skillnaderna har att göra med hur produktivitetfördelningen ser ut i det aktuella intervallet.

Den grundmodell som beskrevs ovan har de senaste femton åren utvecklats i en rad olika riktningar. En sådan utveckling handlar om hur en viss typ av varor, till exempel sjukvård, äldre- och barnomsorg, som i princip kan tillhandahållas via marknader, med fördel bör tillhandahållas av den offentliga sektorn och finansieras via skattesystemet.

Paradoxalt nog kan detta minska de totala snedvridningarna i ekonomin. Detta beror på att offentligt tillhandahållande av den här typen av varor kan vara ett effektivt sätt att avskräcka härmningsbeteende. Exempelvis kan nämnas ett starkt policyincitament att tillhandahålla skattefinansierad barnomsorg.

Ett annat utvecklingsområde handlar om konsekvenserna av att beslut om beskattning fattas på flera nivåer i den offentliga sektorn (staten, landstingen och kommunerna i Sverige), och hur eventuell brist på samordning kan leda till felaktiga beslut sett utifrån samhället som helhet. Här studeras också hur en central regering bör agera för att påverka de incitament som möter ekonomisk-politiska beslutsfattare på lokal nivå.

Vi har i den här artikeln pekat på att informationsbrist spelar en fundamental roll i modern teori för optimal beskattning: den ekonomisk-politiska beslutsfattaren antas vilja omfördela från högproduktiva till lågproduktiva individer, samtidigt som produktivitet är privat information. Detta lägger restriktioner på den ekonomiska politiken, eftersom möjligheten att nå fördelningsmål förutsätter att individerna i ekonomin verkligen utnyttjar sin produktivitetspotential. Hur den optimala skatteskalan faktiskt ser ut, beror dessutom på ett antal faktorer, till exempel produktivitetfördelningen i ekonomin, ambitioner för omfördelning, och hur skatter påverkar individers beteende.

De nyare trender som vuxit fram under senare år pekar bland annat på att offentligt tillhandahållande av till exempel barnomsorg kan spela en central roll för inkomstomfördelning. Dessutom kan sättet att organisera den offentliga sektorn i flera beslutsnivåer leda till ekonomisk-politiska beslut som inte är optimala för samhället som helhet. ■

LITTERATURTIPS

Mirrlees, James, An exploration in the theory of optimum income taxation. *Review of Economic Studies*, 1971, 38, sid. 175-208.

Mirrlees, James, Optimal tax theory. A synthesis, *Journal of Public Economics*, 1976, 6, sid. 327-358.

Salanié, Bernard, *The economics of taxation*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2003.

Stiglitz, Joseph, Pareto efficient and optimal taxation and the new welfare economics. Ingår i: *Handbook of public economics*, vol. 2. Amsterdam: North-Holland, 1987.

Ska det privata pensionssparandet gynnas?

Ska dagens skattegynnade privata pensionssparande vara kvar? Och hur löser vi problemet med dubbelbeskattning av människor som flyttar mellan länder? Det är några frågor när vi vill skapa ett skattesystem för framtiden.

Av Nina Ewalds.

Nina Ewalds är jur. dr i finansrätt och gästlektor och forskare vid Stockholms universitet. Hon har tidigare arbetat som forskare vid Institutet för Framtidsstudier.

Den här artikeln handlar om tre saker: en långsiktigt hållbar finansieringsbas för våra pensioner, skattegynnade pensionssparande samt arbetskraftens rörlighet över nationsgränser. Men först kan det vara på sin plats med några ord om hur dagens pensionssystem är utformat.

Vår pension brukar ofta beskrivas som en pyramid i tre delar. Den nedersta delen är de offentliga pensionerna som i huvudsak finansieras enligt fördelningsmetoden. Med detta menas att pensionsinbetalningarna för ett visst år används (fördelas) till samma års utbetalda pensioner.

Pyramidens andra, mellersta del består av *privata* avtals-tjänstepensioner som i huvudsak finansieras genom fondering. Inbetalningarna sparas i fonder eller någon annan investeringsform. Även pensionerna i pyramidens översta och minsta del, människors privata pensionssparande, finansieras genom fondering. I båda dessa delar är det vanligt med pen-

sions- och tjänstepensionsförsäkringar.

Komponenterna fördelning, fondering och försäkring anses av många forskare ge en hållbar finansiering, eftersom pensionen då står på en bred bas. Detta är nödvändigt för att vi ska kunna säkra våra framtida pensioner, menar man.

Beskattningen av pensioner ger upphov till flera frågor som förutsätter att vi gör medvetna val. Går det till exempel att upprätthålla ett rimligt skatteuttag av medborgarna och samtidigt eftersträva ökade skatteintäkter till staten? Kan vi ha en väl fungerande beskattning samtidigt som vi gynnar arbetskraftens fria rörlighet över nationsgränserna? Ett allmänintresse är som sagt att finansieringen av pensionerna ska vara hållbar. Det har i sin tur att göra med både hur pensionerna är utformade och hur beskattningen av dem ser ut. Om skatterna försvårar eller förhindrar till exempel arbetsgivarnas inbetalningar för de anställdas tjänstepensionsförsäkringar, blir skattepyramidens andra del miss-

gynnad, samtidigt som den breda finansieringsbasen smalnar.

Skatternas viktigaste syfte är att finansiera den offentliga verksamheten och den sociala välfärden, men de används också som styrmedel för att stimulera eller hämma olika företeelser. Exempelvis gynnas det privata pensionssparandet skattemässigt som en stimulansåtgärd.

Privata pensionsförsäkringar och tjänstepensionsförsäkringar gynnas om försäkringen uppfyller ett så kallat pensionssyfte – vilket betyder att pensionen får betalas ut först vid en viss ålder och med en viss varaktighet (till exempel successivt under fem år). Den ska så långt som möjligt likna en "normal pension". Premierna är avdragsgilla vid deklarationen och en arbetstagare blir inte förmånsbeskattad på grund av att arbetsgivaren betalat in premierna. I stället beskattas pensionen då den betalas ut.

Forskning har visat att beskattningen av pensioner fungerar dåligt för människor

som flyttar mellan olika länder. Den försvårar och förhindrar deras rörlighet över nationsgränserna. Det är framför allt sparandet i tjänstepensionsförsäkringar och pensionsförsäkringar som missgynnas, medan beskattningen av de offentliga pensionerna fungerar bättre.

Det stora problemet i sammanhanget är att pensionsförsäkringar för enskilda personer och migrerande arbetstagare blir föremål för dubbelbeskattning – i vissa fall rentav tredubbel beskattning – som inte kan undanröjas eller lindras med hjälp av dagens internationella regelverk.

Sveriges och andra länders skattebestämmelser är utformade för att i första hand tillva-

rata den egna statsmaktens intresse av att få in skatter. Arbetstagarnas vilja att röra sig fritt över gränserna och att bli föremål för en rimlig beskattning har fått stå tillbaka, och även det allmänna intresset av en hållbar finansiering av pensionerna har hamnat i bakgrunden.

Villkoren för en skattegynnad försäkring är konstruerade så att de normalt inte uppfylls om det är en utländsk försäkring. En finsk pensionsförsäkring må uppfylla pensionssyftet i Finland, men detta godtas inte i Sverige där det råder delvis andra villkor. Den finska pensionsförsäringen blir därmed skattemässigt missgynnad i Sverige

Forskning har visat att beskattningen av pensioner fungerar dåligt för människor som flyttar mellan olika länder.

där det inte medges några avdrag eller någon skattefrihet. Ändå beskattas pensionen som vanligt då den betalas ut. Dubbelbeskattningen blir ett faktum.

När beskattningen på det här sättet förhindrar gränsöverskridande pensionslösningar och försvårar arbetskraftens mobilitet, blir pensionssparandet mindre attraktivt. Samtidigt äventyras finansieringen av våra framtida pensioner.

Våren 2010 föreslog Expert-

FOTO: NINA EWALDS.

Om det privata pensionssparandet minskar, ökar kraven på hållbarheten i det offentliga pensionssystemet.

gruppen för studier i offentlig ekonomi i en rapport att avdragsrätten för pensionspremierna ska avskaffas och att beskattningen bör göras mer lik andra former av sparande. Det är ett sätt att slå vakt om statens intresse av att få in skattemedel.

I konflikten mellan intressen – staten som vill få in skattemedel, arbetstagarnas önskemål om fri rörlighet och ett fungerande skattesystem samt det allmänna intresset av en bred finansieringsbas – måste vi bestämma oss för vad som är mest angeläget att slå vakt om.

Om det är viktigast att prioritera en bred finansieringsbas, kan vi inte avskaffa det skattegynnade privata pensionssparandet. Vill vi underlätta arbetstagarnas fria rörlighet över nationsgränserna och medge avdrag även för utländska pensionsförsäkringar, blir det orimligt att ensidigt slå vakt om statens intresse av ökade skatteintäkter.

Väljer vi att ha kvar skattegynnandet och ser till att det även omfattar sparande i utländska pensionsförsäk-

ringar, kan vi samtidigt underlätta arbetskraftens fria rörlighet. Pensionssparande i utlandet får då samma villkor som sparande inom landet. De minskade skatteintäkterna till staten är priset vi får betala.

Om vi i stället väljer att avskaffa skattegynnandet, ökar statens skatteintäkter samtidigt som privata pensionslösningar blir mindre attraktiva. Problemet med dubbelbeskattning av människor som flyttar mellan länder kan lösas eftersom det inte längre är någon skillnad i skattegynnandet av utländska och inhemska pensionslösningar.

Hur som helst slipper vi inte frågan hur vi ska säkra en hållbar finansiering av våra framtida pensioner. Om det privata pensionssparandet minskar, ökar kraven på hållbarheten i det offentliga pensionssystemet.

Vem vet, kanske är det i slutändan ändå billigare att skattegynna det privata pensionssparandet? ■

LITTERATURTIPS

Dilnot, Andrew, och Paul Johnson, *The taxation of private pensions*. London: Institute for Fiscal Studies, 1993.

Ewalds, Nina, Olika villkor för samma pension – hinder för fri rörlighet och flytträtt av pensionsförsäkringar inom EU? *Nordisk försäkringstidskrift* 2008:4, sid. 309–321.

Ewalds, Nina, *Internationell beskattning av pensionsförsäkringar – det svenska skattesystemet i gränsöverskridande situationer*. Stockholm: Norstedts juridik, 2008.

International Bank for Reconstruction and Development, *Averting the old age crisis. Policies to protect the old and promote growth*. Oxford: Oxford University Press. (World Bank policy research reports; 1020-0851)

Järliden Bergström, Åsa-Pia, Märten Palme och Mats Persson, *Beskattning av privat pensionssparande*. (Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi; 2010:2)

Skrapan på Södermalm, Stockholm – här i Skattemyndighetens gamla lokaler ryms numera shoppinggalleria, studentbostäder och en skybar.

FOTO: IFA/ILID

Den svår fångade opinionen: har medierna någon betydelse?

Hur behandlas skattefrågor i svenska medier och hur påverkas vi? Forskaren Dino Viscovi håller just nu på med en undersökning om ämnet. Medierna styr knappast våra politiska preferenser på något enkelt sätt – men de tycks ha stor förmåga att sätta agendan, vare sig det handlar om pensionärernas skatter eller annat.

Vår yngsta pojke, fyra år, ber mig sätta på favoritfilmen "Robin Hood". Medan jag tar fram dvd:n med hjältarna i Sherwoodskogen, berättar han om sheriffen av Nottingham:

– Han är inte bra. Han tar alla pengar. Så dom har ingenting att köpa för.

Med detta har han sannolikt gjort sitt första skattepolitiska uttalande. Och det sker på basis av en film som ger en minst sagt negativ bild: beskatt-

ning är detsamma som otillbörlig utsugning och skapar dessutom fattigdom!

Medierna tycks påverka våra åsikter och värderingar på ett högst konkret och omedelbart sätt (åtminstone i det här fallet). I medieforskningens barndom, efter första världskriget, såg man på mediepåverkan ungefär på det viset. Senare tidens akademiker har döpt det till injektionsnålsmodellen. Mediernas innehåll verkar injiceras i mottagarna och har direkta och

Ett ständigt återkommande tema i textanalyser – det må vara av reklam eller nyhetsartiklar – är medietexters mångtydiga karaktär.

På vårvintern 1976 skriver Astrid Lindgren sin satir om de höga marginalskatterna – ”Pomperiipossa i Monismanien” – och låter publicera den i *Expressen*. Gunnar Sträng begrundar. På hösten samma år förlorar Socialdemokraterna regeringsmakten.

likartade effekter på flertalet människor – nästan som ett vaccin.

Under mellankrigsåren fanns många exempel på att dagspress, filmer och radio faktiskt hade makt över människors tänkande, inte minst i totalitära stater. Med tydliga budskap kunde hat mot folkgrupper och stöd för diktatorer frammanas.

På 1940-talet började man framför allt i USA göra empiriska studier av mediernas betydelse för väljarnas politiska preferenser. Socialgruppsstillhörighet, religion och interaktion med andra människor är mycket viktigare faktorer än medierapporteringen, menade forskarna. I ljuset av dessa nya resultat framstod medierna som närapå maktlösa.

På senare tid har forskningen uppgraderat

mediernas makt. Till exempel har man visat att de har en agendasättande funktion. De kanske inte styr *vilka* åsikter människor har och *hur* vi tänker, men de har ett tydligt inflytande över *vad* vi tänker på. Om medierna har en omfattande rapportering om mobbning i skolan, tenderar människor att anse detta vara en angelägen samhällsfråga. Rapporterar man mycket om miljö och klimat eller skatter, tenderar sådant att engagera medborgarna.

Den agendasättande funktionen till trots är medieforskare i allmänhet ganska försiktiga med att uttala sig om effekter. Frågan är nämligen högst komplicerad, som vi snart ska se.

Men det hindrar inte att injektionsnåltänkandet alltjämt är allmänt spritt, framför allt utanför forskningen. När jag är ute och föreläser för allmänheten eller för studenter på intro-

duktionskurser, möter jag inte sällan påstående om mediernas oerhörda makt. Framför allt anses reklamen påverka andra människor mer än den egna personen – barn och ungdomar till exempel (detta brukar för övrigt kallas tredjepersonseffekter).

Också akademiker kan resonera på liknande sätt. En framträdande ekonom hävdade att svenskarnas stora acceptans för att betala skatt berodde på att nyhetsmedierna kontinuerligt gynnade en högskattepolitik.

Hade han rätt? Det vet vi inte. Medieforskningen har nämligen i mycket liten grad ägnat sig åt skattefrågan. Och även när forskningen börjar undersöka frågan, är det inte alls säkert att något tydligt svar kommer att kunna ges. Dels skapas opinioner och åsikter inte enbart genom medierna, dels är mediernas roll inte alldeles enkel att överblicka.

Att svenskarna är jämförelsevis villiga att betala skatt är däremot väl belagt av forskningen. I år har vi till exempel blivit medvetna om att grekerna har lägre skatter än vi. Trots det är betalningsbenägenheten hos dem avgjort lägre. Från svensk horisont är det ganska lätt att se varför. Grekland har en annan historia och är en stapplande demokrati. Politiker och myndigheter har inte samma legitimitet som i Sverige, och Grekland är ett av EU:s mest korrumpade länder. När dessutom själva skatteförvaltningen är godtycklig, minskar naturligtvis människors och företags vilja att betala mer skatt.

Svenskarnas acceptans för skatter brukar förklaras med att det är ganska tydligt vad pengarna går till – skolor, barnbidrag, sjukhus – vilket kan sättas i relation till andra länder med stora militära utgifter. Där är man i allmänhet mer skeptisk.

I nuläget är det lika enkelt att säga att medierna är negativa till skatter som motsatsen. ”Skattechock” – ett vanligt kvällstidningsord – syftar ofta på höjd skatt, och ”skatteparadis” syftar inte på Sverige utan på platser med närmast obefintlig skatt, som Jersey eller Caymanöarna. Ett ord som ”skattetryck” implicerar att skatter är något som tynger oss. Inför den årliga självdeklarationen ger

medierna råd om hur vi kan sänka skatten.

Exemplen kan mångfaldigas, men var för sig är de ganska betydelselösa.

Redan före internets och kabelteves genombrott fanns det hundratals tidningar i Sverige, stor bokutgivning och åtskilliga teve- och radioprogram. Även om man som medieforskare många gånger kommer ganska långt med att studera ett urval av publikationer – till exempel ledande medier som *Dagens Nyheter* och *Rapport* – utgör dessa bara små utsnitt ur våra dagars mångfacetterade textuniversum. Vidare formas vår politiska världsbild inte bara av etablerade nyhetsmedier. Även *Allers* och *Sommar i PI*, och mycket, mycket mer ingår i helhetsbilden.

I dag när vi har tillgång till ännu fler tevekanaler och internet är det i stort sett omöjligt att ens i grova drag kartlägga de textvärldar som majoriteten av befolkningen kommer i kontakt med.

Dessutom är medietexter sällan entydiga. Ett ständigt återkommande tema i textanalyser – det må vara av reklam eller nyhetsartiklar – är medietexters mångtydiga karaktär.

Tänk dig exempelvis rubriken ”Regeringen vägrar sänka skatten”. Är den positiv eller negativ till förslaget? Vi ser snabbt att den kan tolkas olika. Vägran kan vara ett uttryck för enfald eller feighet: att regeringen underlåter att göra det nödvändiga. Men den kan också ses som tecken på mod och framsynthet: att regeringen värnar statens finanser och den offentliga servicen.

Tolkningssmöjligheterna brukar inte bli färre när längre texter beaktas i sin helhet, eller när vi studerar dem i sitt sammanhang. I dag är problematiken än mer sammansatt, beroende på

Svenskarnas acceptans för skatter brukar förklaras med att det är ganska tydligt vad pengarna går till – skolor, barnbidrag, sjukhus.

Om vi ska veta något om vad medier betyder för människors åsikter och värderingar, måste vi naturligtvis också uppmärksamma publiken.

de nya möjligheterna att skriva kommentarer som digitala medier erbjuder. När Expressen.se meddelade att "S vill chockhöja skatten för rika" följde snabbt en lång och snärjig debatt om rättvis beskattning, rimliga skattenivåer, den offentliga sektorns effektivitet, politiska ideologier och mycket mer. Om artikeln gynnade eller missgynnade ambitionen att höja skatten är inte alldeles enkelt att leda i bevis.

Och hur väl utförda forskarnas textanalyser än är säger de väldigt lite om vilka och hur många som tar del av texterna – och hur människor tolkar dem i sin vardag. Om vi ska veta något om vad medier betyder för människors åsikter och värderingar, måste vi naturligtvis också uppmärksamma publiken.

Detta brukar ske på olika sätt. Dels finns kvantitativa undersökningar med stora representativa urval som framför allt kartlägger vilka medier och vilket innehåll människor tar

del av, samt i vilken omfattning. Dels finns kvalitativa undersökningar som mer närgånget studerar konkreta individer och hur de tillgodosör sig medieinnehållet. Receptionsundersökningarna, som de kallas, brukar visa det som textanalyserna indikerar: att människors tolkningar varierar, inte bara beroende på budskapens mångtydighet.

Om vi låter ett vårdbiträde i äldreomsorgen och en ingenjör på ett industriföretag ta del av samma nummer av *Aftonbladet* kommer sannolikt både urval och tolkningar att variera. Dels för att vi människor är olika, dels för att vår livssituation och våra dagliga erfarenheter är avgörande för hur vi använder och förhåller oss till medierna och omvärlden. Det är knappast någon slump att kvinnor anställda i den offentliga sektorn är mer positiva till jämförelsevis höga skatter än män i det privata näringslivet.

Vår politiska världsbild formas inte bara av nyhetsmedierna – även *Allers*, *Sommar i P1* och mycket mer ingår i helhetsbilden.

FOTO: FREDRIK SANDBERG/SCANPIX

I Sverige fanns redan under 1970-talet publikforskning som intresserade sig för i vilken grad människor förstår nyhetsinslag i teve. Resultaten var nedslående, åtminstone från den ambitiösa journalistikens horisont. Tittarna förstod långt mindre än man hade trott. Många gånger förut-sattes en bakgrundskunskap som publiken saknade, inte sällan grumlade tevespråket och fackterminologin deras förståelse.

Andra studier, där forskarna befunnit sig i människors hem, har visat att nyhetskonsumtionen kan förstås närmast rituellt. Att ta del av nyheter är verkligen inte samma sak som att koncentrerat följa en föreläsning. Vi uppmärksammar fragment, saker som fångar vårt intresse, och vi gör en övergripande avstämning: Har det hänt något i världen som jag bör veta om och rentav förhålla mig till?

Ibland brukar det lite tillspetsat sägas att nyhetsmediernas viktigaste funktion är att bekräfta för publiken att världen i huvudsak är sig lik: ”inget av vikt har hänt som förändrar din tillvaro just nu”.

Innebär allt det här att medierna inte har några effekter alls? Eller att allt i samhället är så sammanvävt att vi inte kan uttala oss om orsak och verkan?

En stor majoritet bland forskarna skulle otvivelaktigt hävda att medierna har betydelse för både samhälle och kultur – och för människors sätt att tänka och agera. Vore medierna oviktiga, skulle vi för övrigt knappast studera dem så ingående. Däremot är det få som skulle skriva under på att det finns ett enkelt orsakssamband mellan mediebilder och människors verklighetsuppfattningar och åsikter.

Men vid vissa tillfällen är det faktiskt relativt okomplicerat. När en populär tevekock började använda vaniljstång i matlagningen, såg butikerna omgående en ökad efterfrågan på just den produkten. När Carolina Klüft radade upp guldmedaljer i sjukamp, växte köerna till friidrottsklubbarnas ungdomsverksamhet. Både försäljning och intresse har i sådana fall en tendens att efter hand återgå till mera normala nivåer. Men det handlar likafullt om synbara effekter.

Agendasättningsfunktionen är viktig. Det gäller att vara med och synas i medierna för att få

Att ta del av nyheter är verkligen inte samma sak som att koncentrerat följa en föreläsning.

genomslag i samhället. Mot denna bakgrund växer PR-branschen, som arbetar målmedvetet för att få ut nyheter om sina kunder och fånga redaktionernas och förhoppningsvis också allmänhetens intresse.

Medieplattformens betydelse blir kanske särskilt tydlig under en valrörelse. Till årets riksdagsval kandiderade bland andra Feministiskt initiativ, Sveriges pensionärers intresseparti och Piratpartiet. Vi som studerar medier räknade bort dem långt före valdagen. De saknar nämligen resurser att skaffa sig tillräckligt omfattande utrymme i medierna för att göra sig gällande. Är ett parti inte med bland de kontinuerligt synliga alternativen – i de stora medierna – finns de inte heller med bland flertalet medborgares tänkbara valalternativ.

Nu räcker det inte bara med att synas, synlighet är en nödvändig om än inte tillräcklig förutsättning för att nå framgång.

Genomsnittssvensken ägnar nära sex timmar per dygn åt tidning, teve, dator och andra medier. Nästan bara arbete och sömn får större tid i våra liv. Det vore konstigt om vi inte tog intryck av allt vi läser, ser och hör. Självklart gör vi det.

Vår fyraåring fortsätter envist att titta på ”Robin Hood”. Det återstår att se om han även i framtiden blir skatteskeptiker – eller om han tar fasta på filmens omfördelade budskap: att ta från de rika och ge åt de fattiga. ■

LITTERATURTIPS

Asp, Kent, *Mäktiga massmedier*. Stockholm: Akademilitteratur, 1986.

Deacon, David, och Peter Golding, *Taxation and representation*. London: Libbey, 1994.

Gripsrud, Jostein, *Mediekultur/mediesamhälle*. Göteborg: Daidalos, 2002.

Jensen, Klaus Bruhn, ed., *A handbook of media and communication research*. London: Routledge, 2002.

Lazarsfeld, Paul, *The people's choice*. New York: Columbia University Press, 1944/1968.

i korthet

Nya perspektiv på modernismen

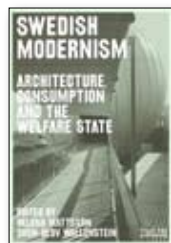
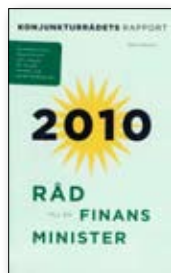
Den svenska modellen är ett begrepp som ofta uppmärksammas internationellt. I antologin *Swedish modernism* skärskådas hur arkitektur och estetiska aspekter – modernismen – bidrog till att forma den svenska välfärdsstaten. Vilken roll spelade modern arkitektur, stadsplanering och konsumtion för folkhemmets framväxt?

Boken utgår från svenska exempel, men här jämförs också med Storbritannien, Tyskland och USA. Sammantaget belyser boken den motsägelsefulla moderniseringsprocess i vars kölvatten vi fortfarande lever.

Här medverkar forskare från bland annat KTH, Södertörns högskola, Institutet för Framtidsstudier samt Columbia University, New York, och Kingston University, London.

Swedish modernism. Architecture, consumption and the welfare state, red.: Helena Mattsson och Sven-Olov Wallenstein. London: Black Dog Publishing, 2010.

Boken kan köpas via bokhandeln och direkt från Institutet för Framtidsstudier.

Råd till finansministern

Svensk produktion växer igen efter dramatiska nedgångar under främst slutet av 2008. Samtidigt fortsätter dock arbetslösheten att öka. I 2010 års rapport från SNS konjunkturråd ger sex nationalekonomer råd till finansministern om vad denne ska göra för att rusta svensk ekonomi.

Några råd formuleras av Dominique Anxo och Thomas Lindh (IF), professorer i arbetsmarknadsekonomi vid Linnéuniversitetet. De menar att arbetslösheten minskar om man lånefinansierar ökade

investeringar i framtidens humankapital – som också är den framtida skattebasen. Det handlar om arbetsmarknadsutbildning, skola, högre utbildning, barnomsorg och annat. Dessutom bör man se till att behålla de äldre inom den offentliga arbetskraften (till exempel genom att höja skatterna) utan att för den skull stoppa nyrekryteringen.

Råd till en finansminister. Dominique Anxo, Rikard Forslid, John Hassler m.fl. SNS konjunkturråd, 2010.

Vi ska inte gnälla över de höga skatterna, utan glädjas åt att de är lägre i dag än de någonsin kommer att bli.

*Erik Lundberg (1907–1987)
nationalekonom och medlem av Stockholmsskolan*

Den långvariga fattigdomen minskar

Socialstyrelsens *Social rapport 2010* (med bidrag från flera författare vid Institutet för Framtidsstudier) ger en översikt över de sociala problemen: vilka de är, varför de uppstår och förändras. Den analyserar den långsiktiga utvecklingen, med tyngdpunkt på det senaste decenniet. Utvecklingen mot ökad polarisering på 1990-talet har det senaste årtiondet mattats av och stabiliserats. Fler kan försörja sig på sitt arbete, men andelen som står både utanför arbetsmarknaden och utanför de sociala försäkringssystemen är oförändrad. Den långvariga fattigdomen (fem år eller längre) minskade för alla

grupper fram till 2007. Däremot har inkomstskillnaderna ökat.

Den etniska boendesegregationen i de tre storstadsregionerna har också stabiliserats, medan den ekonomiska segregationen däremot visar en långsamt ökande trend. På senare tid har en tydlig koppling märkts mellan etnisk och ekonomisk segregation i storstadsregionerna.

För många är fattigdomen inte bestående – hälften lämnar den inom ett år. Den som en gång varit fattig löper däremot stor risk att återigen hamna i fattigdom.

Social rapport 2010, Socialstyrelsen.

Konsten att ta ut skatter består i att plocka gåsen på så många fjädrar som möjligt och under minsta möjliga oväsen.

*Jean Baptiste Colbert
fransk ekonom och finansminister på 1600-talet*

FOTO: FREDRIGTA/PHOTOS.NET

Att göra blanketter

Kommentus är den ledande tillverkaren av blanketter för den offentliga sektorn. Företaget har producerat över 5 000 blanketter varav knappt 1 000 finns i lager. När nya blanketter tas fram eller när lagändringar tvingar fram ändringar i befintliga blanketter är det viktigt att bolla idéer med brukarna. Många gånger tillsätts också en referensgrupp för att upptäcka fallgroparna när man konstruerar blanketter.

En blanketts främsta syfte är att verkligen ge de efterfrågade svaren. Dessutom ska den vara logisk och lätt att fylla i.

Enligt Margareta Håkansson på Kommentus är det långtifrån alla som uppfyller kraven. Deklarationsblanketten och

FOTO: IF/BILD.

blanketter från Försäkringskassan kan till exempel göras klart bättre, menar hon.

Källa: SKL Kommentus, 2009-06-18.

Standardverk om välfärdsstaten

I Oxford University Press serie "handböcker" har turen kommit till forskning om välfärdsstaten. Över närmare 900 sidor medverkar författare från en rad länder – bland dem forskare från Institutet för Framtidsstudier.

Sagt om *The Oxford handbook of the welfare state*: "Boken för samman världsledande auktoriteter från många olika discipliner. Uttömmande och samtidigt lättillgängligt tar den sig an de frågor som är centrala för att förstå välfärdsstaten. Boken har helt enkelt ingen konkurrent på området, vare sig det gäller intellektuell bredd eller akademisk kvalitet."

Gösta Esping Andersen, professor i sociologi.

Francis G. Castles m.fl., red., *The Oxford handbook of the welfare state*. Oxford University Press, 2010.

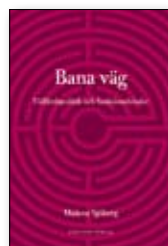
Handikapprörelsens väg

Boken *Bana väg* bygger på intervjuer med sex av handikapprörelsens pionjärer. Det handlar givetvis mycket om den välfärdspolitiska utvecklingen och hur handikappfrågor gjordes till politik.

Men minst lika spännande är

pionjärernas syn på handikapprörelsens framtida utmaningar. Hur kan en organisation hävda sina medlemmars behov av särbehandling samtidigt som den vill understryka medlemmarnas likhet med andra?

Malena Sjöberg, *Bana väg. Välfärdspolitik och funktionshinder*. Gidlunds, 2010.

i korthet

Frivillig barnlöshet i Norden

Frivillig barnlöshet har sällan uppmärksammats inom nordisk forskning, men nu kommer en antologi om barnfrihet i Sverige, Norge och Finland. De nordiska länderna präglas av politiska ambitioner att underlätta kombinationen yrkesarbete och föräldraskap. Frågan är hur ett "barnvänligt" samhälle påverkar dem som väljer att vara barnfria.

Flera kapitel bygger på intervjuer med barnfria kvinnor och män och diskuterar motiv, bemötande och strategier för att berätta om sitt val. Andra kapitel visar hur barnlöshet studeras statistiskt och hur massmedia hanterar ämnet.

En återkommande fråga är om det blivit lättare att vara barnfri i en tid präglad av en mångfald av familjebildningar, individualism och idéer om val av livsstilar. Eller är det svårare mot bakgrund av att allt fler tack vare medicinsk teknik kan få barn, barnets starka symbolvärde i att göra familj och samhällets behov av barn i en åldrande befolkning?

Frivillig barnlöshet. Barnfrihet i en nordisk kontext. Red.: Kristina Engwall och Helen Peterson. Dialogos 2010.

(En samproduktion mellan Institutet för Framtidsstudier och bokförlaget Dialogos; utkommer i november 2010).

Under lång tid toppade Sverige den internationella skatteligan. Inte ens senare års skattesänkningar har ändrat på detta i nämnvärd grad. Förstaplatsen har visserligen förbytts till en andraplats. Men det är allt. Hur kan det vara så?

Skatterna och grundlagen – hur hänger det ihop?

Av Anne-Marie Pålsson.

Anne-Marie Pålsson är styrelseledamot vid Institutet för Framtidsstudier. Hon var riksdagsledamot för moderaterna 2002–2010 och är docent i nationalekonomi vid Lunds universitet.

Gillar svenskarna verkligen mer än andra höga skatter och en stor offentlig sektor? Det skall inte uteslutas att så är fallet: att det finns en kärna i den svenska folksjälen som värdesätter sådant som står över det privata.

Men varför är just svenskarna beredda att avstå så mycket mer från frukten av sina egna ansträngningar än medborgarna i alla andra länder? Svävar Montesquieus ande över oss, såtillvida att längtan efter skattefinansierad gemenskap är en följd av vårt kalla och mörka klimat? Men varför är då inte skattetrycket lika högt i länder som Kanada, Island, Finland och Norge? Där är det ju lika kallt och mörkt som hos oss.

Den vanligaste förklaringen till de höga skatterna är socialdemokraternas långa maktinnehav. Men Sverige är inte heller det enda land som influerats av det socialdemokratiska tankegodset. Så har skett i alla europeiska länder utan att skattetrycket där nått samma höjd som i Sverige.

Uppenbarligen krävs mer för att förklara den svenska situationen. Låt mig peka på en faktor med nära koppling till politik – inte till dess innehåll utan till formerna för dess genomförande. Det handlar om vår konstitution.

Men för att förstå sambandet mellan konstitutionen och skattetrycket, måste den politiska logiken först beskrivas. Vad driver en politiker och varför?

Enligt modern vetenskaplig teori skall politiker ses som folk är mest. Det betyder inte att politiker är sämre slags människor utan att de, som alla andra, för det mesta agerar för att tillvarata sina egna intressen. Så sker under 95 procent av tiden enligt internationella studier.

När denna tes först lanserades väckte den upprörda känslor, inte minst bland dem som vant sig vid att se politiker som goda och oegennyttiga personer. Numera är dock tesen allmänt accepterad och dess upphovsman James Buchanan

belönades 1986 med ekonomipriset till Alfred Nobels minne.

Så vad ligger i politikernas egenintresse? Svaret är enkelt: att vinna makten och behålla den. Fullt begripligt, ty utan makt kan inget genomföras. Därför lägger politikerna förslag som förväntas vinna stort gillande, även om de inte står i samklang med partiets ideologi. Särskilt viktigt är det att vinna väljaren i mitten. Det ökar chansen att vinna makten.

I denna kamp utövar löfte om ekonomiskt stöd till de utvalda väljargrupperna en speciell lockelse. Detta särskilt om de finansieras genom höjda skatter. Det väcker sympati, särskilt hos dem som gynnas av förslaget. Så kan skattetrycket drivas högre och högre av den politiska logiken.

Men om viljan att vara generös med andra människors pengar är universell och ständigt närvarande, varför omsätts den inte till handling överallt. Ja, det beror på hur lätt det är att fatta politiska beslut. Finns inga inbyggda trögheter, är det svårt för de "drabbade" att bromsa sådana förslag.

Det är på den punkten som Sverige så markant skiljer ut sig från omvärlden. Ty hos oss är det mycket lätt att fatta politiska beslut. I den svenska konstitutionen saknas nämligen varje form av maktindelning.

I stället skall folkets uppfattning, som den gestaltar sig på valdagen, få fullt genomslag i allt politiskt beslutsfattande. Inga domstolar skall få hindra lagstiftningsprocessen, ingen andra kammare fördröja den och inga folkinitiativ utmana den genom egna förslag. Och när statsministern utses av riksdagen hamnar riksdagen i knä på regeringen.

Med en sådan konstitution räcker det med en enkel knapptryckning i riksdagen, givet att mer

än hälften av de närvarande säger ja, för att klubba igenom nya åtaganden som höjda skatter. Hos oss finns inte ens krav på kvalificerad majoritet för att genomdriva viktiga beslut.

Att det ser ut på det viset är ingen slump, utan förmodligen precis det som politikerna ville uppnå när den nya grundlagen, som sattes i bruk 1974, arbetades fram.

Tage Erlander var statsminister under arbetsprocessens gång. Enligt hans uppfattning var demokrati inte bara en fråga om att ge alla medborgare rätt att rösta i allmänna val och med det bestämma hur landet skulle styras. Det handlade också om att forma en effektiv och arbetsduglig struktur i stånd att lösa de problem som medborgarna uppfattade som viktiga.

Så resonerar man inte alls i andra länder. Inspirationskällan för andra länders konstitutionella arbete tycks i stället vara insikten om att en delning av makten minskar risken för korruption och maktmissbruk. Bara makt kan makt bekämpa. I själva verket är inte något av de 30 OECD-länderna jag bad Riksdagens utredningstjänst att undersöka i så total avsaknad av instrument för maktindelning som Sverige.

Den konstitutionella lösning som valdes för Sverige 1974 saknar alltså motstycke i den rika delen av världen. Den var slutpunkten på en lång process och resultatet av politisk kohandel när

demokratin genomfördes i Sverige för snart hundra år sedan.

När högern insåg att slaget om demokratin var förlorat, accepterade den att allmän rösträtt infördes mot att majoritetsvalssystemet ersattes av proportionella val. Ty det skulle säkra högerens fortsatta representation i riksdagen. Med det försvagades riksdagsledamöternas ställning.

Några år senare gjorde Gustav V sig maktlös, mot det att monarkin bevarades. Konkret innebar det att regeringen skulle utses av riksdagen, inte av kungen. Med det försvann den delning av makten mellan det verkställandet organet (regeringen) och det lagstiftande (riksdagen) som varit en av grundbultarna i 1809 års regeringsform.

Den sista resten av maktindelningstanken från 1809 – tvåkammerssystemet – levde kvar ända till 1970. Utan några egentliga politiska stridigheter avvecklades det då. Dess uppgift ansågs överspelad och något behov av att lugna ner det politiska beslutsfattandet ansågs inte föreligga.

När denna bastion föll, försvann den sista trögheten. Parlamentarismen i dess mest extrema form var införd i Sverige. Och det var då skattetrycket skenade. Blott två mandatperioder – sex år – behövdes för att öka skattetrycket med 10 procentenheter och göra det till världens högsta. Och där har det – alla ansträngningar till trots – bitit sig fast.

Av det kan vi lära att det i en demokrati är lättare att flytta fram de politiska gränserna än att dra tillbaka dem. ■

Demokrati handlar bland annat om att forma en effektiv och arbetsduglig struktur i stånd att lösa de problem som medborgarna uppfattar som viktiga, menade Tage Erlander.

Framtidsfrågan

Historien lär oss att skattesystem ständigt måste anpassas och utvecklas för att kunna hantera nya svårigheter och möjligheter.

Internationell konkurrens och skattebasernas ökande rörlighet är två aktuella drivkrafter för förändring. Det ökade finansieringsbehov som följer av att vi har en åldrande befolkning är ett tredje faktum som skattepolitiken måste förhålla sig till.

Hur bör framtidens skattesystem se ut, enligt din mening?

Vi har bett Annika Winsth, Eva Löfbom och Sven Steinmo att ge sina personliga svar på frågan. ■

FOTO: HÅKAN FLANK.

INGA ARBETSGIVARAVGIFTER FÖR UNGA

Allt färre ska försörja allt fler. Utformningen av skattesystemet blir därmed centralt. Att konstruera ett system som ger så stor välfärd som möjligt till lägsta möjliga kostnad, blir avgörande. Det arbetet bör utgå från både utbuds- och efterfrågesidan – det måste sträva efter att öka arbetskraften och därmed sysselsättningen, men

Annika Winsth

Chefsekonom på Nordea och ledamot av styrelsen för Institutet för Framtidsstudier.

det gäller också att få företagen att vilja anställa.

Av stor vikt blir därmed att uppmuntra människor att komma ut i tidiga år på arbetsmarknaden, att jobba heltid och stanna kvar längre. Det har gjorts en del under senaste mandatperioden, såsom sänkta skatter generellt och riktade skattelättnader för äldre.

Åtgärder har också vidtagits för att få företag att anställa

genom sänkta arbetsgivaravgifter för såväl yngre som äldre. Mer som bör genomföras är att ta bort arbetsgivaravgiften för unga, sänka arbetsgivaravgiften för enmansföretag som anställer samt att sänka arbetsgivaravgiften på småföretagens lönesumma.

Att generellt sänka arbetsgivaravgiften är dock ingen lösning, då det på sikt leder till högre löner.

FOTO: PETER ROSEF.

SKATTERNA MÅSTE BLI TYDLIGARE

Vi behöver ett skattesystem som uppmuntrar människor att arbeta, utbilda sig och ta på sig större ansvar. Det är arbete som ger oss de inkomster och skatteintäkter som är grunden för vår välfärd.

Skatternas effekter på arbetsutbudet sätter gränser för hur höga skatterna kan bli. Sverige har redan en av världens jäm-

Eva Löfbom

Sakkunnig i skattepolitiska och näringspolitiska frågor, Saco.

naste lönefördelningar, och till detta kommer ett mycket progressivt skattesystem. Priset för ytterligare utjämning av inkomstskillnaderna blir sannolikt en mindre gemensam kaka att dela på.

Skatten på arbete har sänkts stegvis sedan 2000. Det är steg i rätt riktning, men priset är att vi fått ett allt snarigare skattesystem. För de högproduktiva och konkurrensutsatta jobben

har marginalskatten inte sänkts.

Skatterna behöver bli tydligare även av demokratiska skäl. Samtidigt ser jag en fara: att viljan att arbeta och betala skatt minskar om människor ser hur mycket av ersättningen för den egna arbetsinsatsen som de facto går till skatt.

Slutligen är det för långsiktighetens skull avgörande med en överenskommelse över den politiska blockgränsen.

FOTO: RITA KUNGBEL.

SKATTERNA SKA KÄNNAS RÄTTVISA

Nyckelfrågan är inte hur tung skattebördan är, utan snarare hur skattebördan och de offentliga utgifterna är fördelade. Det finns inga övertygande statistiska samband mellan skattebördans storlek och ekonomisk tillväxt.

Skatter finansierar offentliga nyttigheter. Den stora frågan för moderna stater är om de

Sven Steinmo

Professor i offentlig politik och politisk ekonomi vid European University Institute, Florens.

ekonomiska nackdelarna med välfärdsstaten och dess omfördelning via skatter är större eller mindre än dess fördelar.

Så om skattebördans nivå inte är så viktig som ofta påstås, hur bör då ett framtida skattesystem se ut? Enligt min åsikt är det allra viktigast att skatter uppfattas som rättvisa.

Först och främst bör människor med högre inkomst betala högre skatter än andra; det ska

med andra ord finnas progressiv beskattning.

För det andra bör rättvisa skatter rimligen innebära att människor som har ungefär lika inkomster också bör betala ungefär lika mycket i skatt.

Detta betyder att man bör avskaffa skattelättnader som ger ersättning för omsorg, hemhjälp och vissa andra kostnader eller aktiviteter.

”En modell som simulerar individers livstid”

Elisa Baroni arbetar med något som kan beskrivas som ett samhällsvetenskapligt laboratorium. Forskarna har en modell som simulerar individers livstid och använder sig av uppgifter om befolkningsstruktur, utbildning, arbetsmarknad och annat.

Med detta som grund laborerar Elisa och hennes kollegor med förändringar i till exempel skattenivåer, inkomster eller pensionssystem, och där de undersöker hur det kan ge följdverkningar på andra områden, till exempel fattigdom bland de äldre.

Elisa betonar att modellen, trots sin teoretiska karaktär, kan säga mycket bland annat

om hur förändringar i pensionsystemet kan komma att påverka oss som individer.

– Modellen hjälper oss att se mönster, identifiera problem och effekter i samhällssystemet, säger Elisa. Mönster som i efterhand tycks uppenbara kan vara ytterst svåra att hitta utan modellens hjälp. Därefter går vi vidare med djupare forskning och analys.

Modellen togs i första hand fram för att analysera konsekvenser för samhället som uppstår när befolkningen blir allt äldre, men den har visat sig användbar på fler områden.

– Vi laborerade till exempel med finanskrisens parametrar och fann att pensionerna skulle

sänkas, något vi redan sett i verkligheten. Dessutom kan vi beräkna hur stora skillnader det blir i effekterna för olika åldersgrupper.

– Resultatet visar också att osäkerheten i pensionssystemet kommer att kvarstå under längre tid än vi kanske tidigare trott. Det är en fråga som verkligen bör undersökas vidare, säger Elisa.

Modellen är särskilt användbar eftersom den inkluderar samhällskostnader över längre tid.

– Vi hoppas förstås att fler ska använda vår modell som verktyg för forskning, avslutar Elisa. ■ /H.Z.S.

Institutet för Framtidsstudier har närmare femtio forskare knutna till sig. Här får du bekanta dig med nationalekonomen Elisa Baroni.

Hon disputerar snart på avhandlingen *Micro-based simulation of the life cycle for assessing the redistributive impact of social welfare policies. Two applications for Ireland and Sweden.*

Katastrofer Tema för Framtider nr 4/2010

Förödande jordbävningar, oljeutsläpp och översvämningar – 2010 har präglats av omfattande katastrofer. Årets sista nummer tar sig an detta ämne från flera utgångspunkter.

Ur innehållet:

- Hur kan samhället förbereda sig för katastrofer?
- Vår paradoxala syn på risker, kriser och katastrofer
- Katastrofer och konspirationsteorier
- Hälsomässiga konsekvenser av att överleva en katastrof
- Miljöhot i historisk belysning

Numret finns hos våra prenumeranter den 3 december.

Tema skatter:
Åsa Hansson om det svenska skattesystemet i en internationaliserad värld Vem ska finansiera välfärden? Daniel Hallberg ställer frågan
Joakim Palme om framtida förändringar av skattemodellen Åsa Gunnarsson om ett skattesystem designat för män
Kjell-Olof Feldts och Bengt Westerbergs recept för framtidens skattepolitik Optimal beskattning - Thomas Aronsson, Spencer Bastani och Sören Blomquist
om ett skattepolitiskt dilemma Nina Ewalds diskuterar svåra avvägningar kring pensionssystemet Medierna sätter agendan hävdar Dino Viscovi
<i>Dessutom:</i> Anne-Marie Pålsson i Framtider Essä och Anna Gavanass om städbranschens dolda sida

<i>Framtider</i> är en populärvetenskaplig tidskrift från Institutet för Framtidsstudier	